

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О.А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«__» _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 2023 р.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ
В 3 КЛАСІ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНПм-22
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 013. Початкова освіта
Алхімової Дарини Олександрівни

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри **Павлик О.А.**

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____
Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____

_____

_____

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Алхімова Дарина Олександрівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Алхімова Д. О.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Творча особистість молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень	9
1.2. Структурні складові творчої особистості молодших школярів.....	18
1.3. Педагогічні умови розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення	25
1.3.1. Інноваційність видів і форм творчих завдань як засіб розвитку творчої особистості молодших школярів	28
1.3.2. Роль вчителя на уроках розвитку зв'язного мовлення у формуванні творчої особистості молодших школярів.....	30
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В 3 КЛАСІ	37
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання	37
2.2. Дослідно-експериментальна робота з формування творчої особистості молодшого школяра на уроках розвитку зв'язаного мовлення	46
2.3. Діагностика результативності експериментального навчання.....	53
Висновки до розділу 2	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	60
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження теми «Формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення» є вкрай актуальним і важливим у сучасному освітньому контексті. Сучасна освіта все більше спрямована на розвиток креативності, критичного мислення та творчого потенціалу учнів. Важливість зв'язного мовлення полягає в тому, що воно є основою комунікації, навчання та успішної соціалізації учнів. Розвиток цієї навички впливає на рівень академічних досягнень, а також на психологічний комфорт дитини в соціумі.

Крім того, підростаючому поколінню потрібно не тільки вміти володіти інформацією, але й аналізувати, синтезувати, творчо використовувати та ефективно спілкуватися. Зв'язне мовлення є основною складовою комунікації, яка допомагає дітям висловлювати свої думки, ідеї, спілкуватися з іншими та засвоювати знання. Однак воно також є ключовим для соціальної адаптації учнів у суспільстві. Добре розвинене зв'язне мовлення допомагає дітям впоратися зі страхами перед публічним виступом, спілкуванням з однолітками та дорослими, сприяє взаєморозумінню та позитивній самооцінці [45, с. 119].

Роль учителя у цьому процесі вкрай важлива. Учитель впливає на створення атмосфери довіри та підтримки, яка дозволяє учням відкриватися, експериментувати та розвивати свій творчий потенціал. Учителі мають застосовувати методи, які сприяють активній участі учнів у процесі навчання, створювати можливості для співпраці та взаємодії, а також використовувати інноваційні педагогічні підходи. Отже, учителі відіграють ключову роль у формуванні творчої особистості молодших школярів.

Ефективні методи навчання та використання творчих підходів на уроках розвитку зв'язного мовлення допомагають стимулювати інтерес учнів до навчання та сприяють розкриттю їх творчого потенціалу. Зокрема, використання інтерактивних методів та сучасних технологій на уроках розвитку зв'язного мовлення може сприяти більш ефективному формуванню

творчої особистості учнів. Таким чином, дослідження теми щодо формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення є необхідним для розуміння ефективних педагогічних підходів та методів, які допоможуть розвивати творчість учнів і забезпечать їхній успішний розвиток у сучасному світі.

Дослідженням проблеми формування творчої особистості молодших школярів займалися такі науковці: В.П. Антипець [1], Л. В. Бондар [8], Т.Г.Горбушко [17], Т. В. Гордієнко [26], Н. В. Іщенко [27], Ю. І. Калюжна [30], О. В. Коломієць [34], О. Ю. Криволап [37], Н. О. Ляшко [42], А. О. Міненко [45], К. І. Пономарьова [59], Н.В.Соколова [67], Т. А. Яновська [30] та інші.

У роботах О. О. Бабакіної [2], Т. С. Білик [4], Н. І. Зеленкової [24], Н.І.Міщенко [46] було висвітлено різні методи та підходи до формування творчої особистості, зокрема інтерактивні вправи, групові проекти, рольові ігри та інші методи, спрямовані на стимулювання креативності. Дослідження В.В.Павленко [53], Т. Равлюк [62], В. Чорноус [79] акцентували увагу на важливості створення мотивуючого середовища на уроках розвитку зв'язного мовлення, яке б підтримувало бажання учнів активно взаємодіяти та розкривати свій творчий потенціал. Науковці М.М.Скиба [66], В.О.Холоденко [75] досліджували вплив розвитку творчого мислення на психологічний комфорт дитини, її впевненість у собі, вміння працювати в команді та розвивати різноманітні навички.

Нова українська школа акцентує увагу на розвитку ключових компетенцій, таких як креативне мислення, комунікація, критичне мислення та інші. Формування творчої особистості на уроках розвитку зв'язного мовлення відповідає цій філософії, оскільки здатність до творчого мислення є важливою навичкою для успішної соціалізації та працевлаштування в майбутньому [3]. Проте є також певні аспекти, які потребують вивчення. Важливо дослідити, як певні мовленнєві засоби можуть впливати на розвиток творчої особистості, наприклад, використання метафор, аналогій, нестандартних слів. Крім того, важливо порівняти різні підходи та методи

формування творчої особистості на уроках розвитку зв'язного мовлення, визначити їхні переваги та недоліки.

Актуальність обраної проблеми спонукала нас до вибору **теми кваліфікаційної роботи:** «Формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему роботи вчителя з формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення.

У відповідності з метою дослідження вирішувались **завдання:**

1. Охарактеризувати творчу особистість молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень.
2. Описати структурні особливості творчої особистості молодших школярів.
3. Виокремити педагогічні умови розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення.
4. З'ясувати інноваційність видів і форм творчих завдань як засобу розвитку творчої особистості молодших школярів та роль учителя на уроках розвитку зв'язного мовлення у формуванні творчої особистості молодших школярів.
5. Дослідити стан проблеми у практиці шкільного навчання.
6. Описати систему роботи з розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення в 3 класі.
7. Продіагностувати результативність експериментального навчання.

Об'єкт дослідження: процес формування творчої особистості молодших школярів.

Предмет дослідження: система роботи вчителя з формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення третьокласників.

Гіпотеза полягає у тому, що формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення буде ефективним за таких умов:

- 1) використання інтерактивних методів;
- 2) сприяння самовираженню дитини;
- 3) підтримки вчителем позитивної атмосфери у класі;
- 4) створення різноманітних ситуацій для застосування творчих навичок.

У процесі роботи використовували такі методи дослідження: *теоретичні* (огляд та аналіз державних документів, концепції НУШ, методичної та психолого-педагогічної літератури, підручників, освітніх програм, узагальнення розробок вчителів початкових класів, порівняння, систематизація теоретичного та практичного матеріалу); *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний); *емпіричні* (аналіз шкільної документації, анкетування вчителів, проведення бесід, спостереження); *метод математичної обробки даних*.

База дослідження: Широківський ліцей №1 Широківської селищної ради.

Апробація роботи здійснювалась у формі публікації:

1) Алхімова Д.О. Формування творчої особистості молодших школярів. Освіта ХХІ століття: аксіологічний вимір: збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 19 травня 2023 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2023. 342 с.

2) Алхімова Д.О. Педагогічні умови формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2023. Вип. 16. 136 с.

3) Алхімова Д.О. Шляхи формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення. Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи: Збірник наукових праць. Кам'янець-

Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. Вип. 9. 99 с.

4) Алхімова Д.О. Методи формування творчої особистості молодших школярів на уроках зв'язного мовлення. Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: збірник матеріалів V Міжнародної наукової студентської конференції. Кам'янець-Подільський, 2023.

участі у конференції:

1) у V Міжнародній науковій студентській конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства».

2) у II Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Освіта XXI століття: аксіологічний вимір!».

Практичне значення: результати магістерської роботи можуть бути використані вчителями початкової школи на уроках зв'язного мовлення для формування творчої особистості школярів.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, що нараховує 82 джерела. Загальний обсяг роботи – 111 сторінок, обсяг основного тексту – 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Творча особистість молодших школярів у параметрах сучасних наукових досліджень

Формування творчої особистості молодших школярів – це важлива тема для сучасних наукових досліджень, оскільки розвиток творчих здібностей в ранньому віці може визначати подальший успіх у навчанні та житті загалом. Дослідження в цій галузі спрямовані на розуміння різних аспектів творчості у дітей молодшого шкільного віку, а також на розробку педагогічних стратегій та методик для підтримки та розвитку їхнього творчого потенціалу.

Творча особистість, за Т. Г. Горбушко [17, с. 15], – це особа, яка володіє вищим рівнем творчих здібностей та здатна до створення нових, оригінальних ідей, концепцій, продуктів або рішень. Особистість з вираженою творчістю здатна перебувати у стані невпинного пошуку, розглядати звичайні речі з нового ракурсу та пропонувати нестандартні рішення.

О. В. Лоюк в своїй праці «Теорія і практика розвитку творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи» [41, с. 162] вказує на те, що молодший шкільний вік є часом найбільш активного формування навчальної діяльності, яка має ключове значення на цьому етапі розвитку. Початок навчання у школі надає дітям можливість задовольняти їхню допитливість, цікавість до навчання та розвивати уяву. Ці якості є важливими передумовами для розвитку потреби в здобутті теоретичних знань.

Під час навчальної діяльності в школі молодші школярі під керівництвом учителів вивчають різноманітний зміст, включаючи наукові поняття, художні образи, моральні цінності та правові норми. Це сприяє формуванню у дітей теоретичного сприйняття навколишнього світу, розвитку теоретичного мислення, а також формуванню свідомості та відповідних

навичок, таких як рефлексія, аналіз та планування. Ці новоутворення грають важливу роль у розвитку дітей цього віку [39, с. 162].

А. О. Міненко в праці «Дослідження актуальних питань розвитку творчих здібностей молодших школярів в педагогічній діяльності вчителя початкової школи» [45, с. 119] висвітлює думку про важливість початкової ланки освіти: «Початкова школа – це корінь шкільної освіти. І це пов'язано з рядом об'єктивних причин: вік дитини на початку навчання в початковій школі сприяє виходу на новий рівень навчання. У цьому віці дитина готова і здатна опанувати навчальну діяльність та формувати навчальну діяльність. Початкова школа є критичним моментом для виявлення та розвитку здібностей та обдарувань дітей. Багатство ресурсів дитини на цьому віці потребує вчасного виявлення і розвитку. Пластичність психіки, готовність до сприйняття та наслідування, природна допитливість і емоційність дитини створюють унікальні умови для повноцінного виховання, навчання та розвитку особистості молодшого школяра...».

У праці «Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи» В. В. Ушмарова наголошує на тому, що здатність до творчого мислення формується упродовж усього життя людини, але найефективніше цей розвиток відбувається в дитячому віці. Важливо зауважити, що значна кількість елементів складної структури творчого стилю мислення закладаються в період шкільного навчання на основі системи знань, які набувають школярі [73, с. 36].

Науковиця пише про те, що розвиток творчого мислення особливо актуальний в молодшому шкільному віці, оскільки саме в початковій школі закладаються основи розумової діяльності та формуються розумові навички. Початкова школа є першим рівнем освіти, де діти засвоюють основи нового розуміння світу, вони вчаться розуміти себе в цьому світі та опосередковано сприймати його [73, с. 37].

Деякі з параметрів та напрямків досліджень, пов'язаних з творчою особистістю молодших школярів, представлено в таблиці (див. табл. 1.1.) [8, с. 25].

Таблиця 1.1

Параметри досліджень, пов'язаних з творчою особистістю молодших школярів

№	Параметри та напрямки досліджень	Характеристика досліджень, пов'язаних з творчою особистістю молодших школярів
1.	Визначення творчої особистості (В.Чорноус, В.О.Холоденко)	Дослідження визначають такі риси творчої особистості, як творча уява, оригінальність мислення, здатність до розв'язання проблем, спрямованість на досягнення творчих результатів та інші аспекти творчості.
2.	Фактори, що впливають на розвиток творчої особистості (Н.В.Соколова)	Вивчаються фактори, які можуть підтримувати або стримувати розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку. Це можуть бути особистісні риси, родинне середовище, соціальні умови та особливості навчального процесу.
3.	Розвиток творчої особистості в освітніх закладах (Т.М. Позняк)	Досліджується ефективність різних педагогічних підходів та методик для підтримки та розвитку творчої особистості молодших школярів. Це можуть бути ігрові техніки, стимулювання творчої активності, сприяння колаборації та розвитку критичного мислення.
4.	Використання технологій для розвитку творчої особистості (Н.І.Міщенко, Н.І.Зеленкова)	Вивчаються можливості використання сучасних технологій, таких як комп'ютерні програми для творчої роботи, робототехніка тощо для стимулювання та розвитку творчої особистості дитини.
5.	Оцінювання творчої активності (В.Іванова, Т.Равлюк)	Досліджується проблематика оцінювання творчості в молодших школярів. Розробка об'єктивних та адекватних методик оцінки творчої особистості.

Зрозуміло, що розвиток творчої особистості молодших школярів має велике значення для їхнього особистісного зростання та подальшого успіху. Дослідження у цій галузі допомагають зрозуміти особливості творчого потенціалу дітей та забезпечують наукові підстави для розробки ефективних педагогічних підходів для підтримки їхньої творчості.

Заохочення і розвиток творчих здібностей молодших школярів - важливий аспект освіти. Вчителі і батьки можуть створювати умови для

розвитку та вияву творчості у дітей, надихаючи їх експериментувати, досліджувати і виражати свої ідеї.

Т. Г. Горбушко [17, с. 16] також підкреслює, що джерелом розвитку творчої особистості є наслідування зразка. Таким чином, творчу особистість можна розвивати, вивчаючи та засвоюючи активності людей-творців. Цей процес дозволяє піднятися на новий рівень оволодіння культурою та самостійно спрямуватися на подальший розвиток. Автор стверджує, що основна риса творчої особистості полягає не в зовнішній активності, а внутрішній діяльності, яка лежить в основі «ідеальної» поведінки. Ця внутрішня мотивація дозволяє людині проявляти свої творчі здібності та створювати щось унікальне.

В. І. Ковальова акцентує увагу на тому, що творча особистість має здатність до створення нового, непередбачуваного і оригінального. Вона може розглядати відомі речі, поняття або проблеми з нової перспективи та знаходити інноваційні шляхи вирішення завдань. Дитина також виявляє здатність реагувати на змішування різнобічної інформації та дисгармонію елементів навколишнього середовища. У процесі творчості дитина визначає ці проблеми, активно шукає їх розв'язання, висуває гіпотези про можливі шляхи вирішення та перевіряє їх. Далі вона модифікує запропоновані рішення, повторно їх перевіряє і остаточно обґрунтовує отримані результати [32, с. 24].

Дослідник Н. Третяк розробив систему дидактичних ігор, спрямованих на розвиток провідних психічних процесів, які включені у творчий процес. Ось приклади таких ігор, які виявили значний вплив на розвиток молодших школярів та викликали їх зацікавленість та інтерес:

1. Домалюйте малюнок: учитель показує малюнок, де частина зображення прихована та невідома для дітей. Завдання учнів – відтворити частину прихованого малюнка. Після цього діти порівнюють свої малюнки з прихованою частиною, щоб виявити власні творчі відкриття.

2. Зміна властивостей: керівник розповідає ситуацію, в якій люди, предмети або тварини змінюють свої властивості. Діти активізують свою творчість, уяву та розуміння, реагуючи на зміни та допомагаючи у створенні нових сценаріїв [72, с. 7].

Н. В. Іщенко та Т. В. Гордієнко [26, с. 134] вказують на те, що творча особистість відкрита до різних підходів та ідей. Вона може мислити нестандартно і здатна адаптуватися до нових ситуацій, не боячись експериментувати з різними підходами. Творча особистість молодшого школяра може експресивно висловлювати свої думки, почуття та ідеї. Дитина молодшого шкільного віку шукає способи самовираження через мистецтво, слово, технології та інші засоби.

За поглядами Н. О. Ляшко, у віці молодшого школяра можна розглядати питання про повноцінне творче мислення. Однак на цьому етапі розвитку воно відрізняється ситуативністю та спонтанністю проявів. Це означає, що молодші школярі можуть виявляти творчість у вирішенні окремих ситуативних завдань або у процесі ігрової діяльності. Вони можуть проявляти свою креативність без попередньої підготовки або довгострокових планів [42, с. 141].

Таким чином, Н. О. Ляшко підкреслює, що творча особистість молодших школярів може проявлятися у спонтанних та ситуативних діях, що є важливим етапом у формуванні їхніх творчих здібностей та мислення [42, с. 142].

Ці психологічні та педагогічні аспекти свідчать про те, що молодші школярі мають великий потенціал для розвитку творчих здібностей через свою природну емоційність, чутливість до образів і багатий внутрішній світ. Їхні властивості, такі як уява, допитливість та імпровізація, створюють чудову основу для творчості. Творча діяльність вимагає від дітей розвитку різних психічних процесів, включаючи сприймання, мислення та вираження емоцій. Участь у творчості активізує їхню почуттєву та інтелектуальну складову пізнавальної діяльності, допомагаючи розвивати їхні творчі та креативні здібності [15, с. 51].

Дитячий потяг до креативної діяльності сприяє розвитку дивергентного мислення, яке передбачає пошук різних варіантів вирішення проблеми та вимагає словесної активності. Розвиток творчих здібностей молодших школярів підтверджує важливість спеціальних педагогічних підходів і завдань, які сприяють їхньому творчому росту та розкриттю потенціалу.

Шляхом пропонування різноманітних завдань і вправ, які активізують уяву, фантазію, спостережливість та креативне мислення, вчителі можуть стимулювати творчий потенціал учнів.

Наприклад, вправи на аналіз текстів і обговорення їх інтерпретації сприяють розвитку аналітичних навичок та здатності до інтеграції різних аспектів тексту. Завдання, які вимагають висування гіпотез або створення альтернативних закінчень для текстів, розвивають учнівське образне мислення та вміння фантазувати [18, с. 11].

Важливим аспектом є також створення атмосфери підтримки та позитивного підходу до творчості на уроці. Учитель повинен підштовхувати дітей до виявлення їхніх ідей, навіть якщо вони здаються нетрадиційними або незвичними. Емоційна чутливість та спроможність до виявлення власних почуттів також активно розвиваються на уроках, де обговорюються текстові та персональні аспекти [34, с. 233].

Вирішуючи ці завдання та впроваджуючи підходи до розвитку творчості на уроках, вчителі можуть сприяти вихованню ініціативних та самостійних особистостей, здатних до творчого мислення та реалізації своїх ідей.

Л. В. Нікітіна указувала на те, що саме на початку початкової діяльності дитина надихається на нові досягнення та зазнає велику кількість вимог, що стимулює формування сталих мотивів. Під час навчання дитина поступово здобуває сприйняття сьогодення, минулого та майбутнього, а її повсякденний світ збагачується впливом нових та значущих діяльностей, зокрема активності пізнавального навчання [51, с. 29].

Творча особистість молодшого школяра починає розквітати завдяки вмінням та навичкам, які постійно розширюються, дозволяючи дитині

змінювати традиційні реалії та заносити їх в раніше невідомі контексти. Цей поступовий розвиток і здатність оперувати з отриманими знаннями надають дитині змогу розкривати свої творчі здібності, знаходити нові рішення та здійснювати креативні вчинки, стверджує В. В. Павленко [53, с. 74].

До напрямків досліджень щодо творчої особистості молодших школярів можна віднести наступні [55, с. 98]:

1. Роль родини та середовища: дослідження вивчають, як родинні взаємини, підтримка батьків та доступ до стимулюючого середовища можуть впливати на розвиток творчих здібностей у молодших дітей. Роль батьків, старших родичів та інших дорослих у стимулюванні творчості дитини є важливим аспектом дослідження.

2. Різноманітність творчих проявів: досліджується різноманітність творчих проявів у молодших школярів, яка може бути пов'язана з інтересами, хобі, мистецькими здібностями, інноваційним мисленням тощо. Вивчаються індивідуальні особливості, які сприяють розвитку конкретних форм творчості у дітей.

3. Розвиток творчості та інтелекту: досліджується взаємозв'язок між розвитком творчості та інтелектуальним потенціалом молодших школярів. Вивчаються можливості стимулювання розумових здібностей, які можуть підтримати та сприяти творчому процесу.

4. Психологічні аспекти творчості: досліджується взаємозв'язок між творчістю та психологічними аспектами, такими як мотивація, самооцінка, емоційна стійкість та інші характеристики особистості молодших дітей.

5. Роль учителів та педагогічних підходів: досліджується вплив вчителів та особливостей педагогічного процесу на розвиток творчої особистості у молодших школярів. Вивчаються стратегії стимулювання та підтримки творчого мислення в навчальних закладах.

6. Творчість та медіа: роль сучасних медіа (інтернет, соціальні мережі, мультимедійні ресурси) у розвитку творчих здібностей молодших дітей.

Досліджується, як технології можуть впливати на творчий процес та творчість загалом.

7. Творчість та міжкультурна взаємодія: досліджується вплив культурного контексту та міжкультурних взаємодій на розвиток творчості у молодших школярів. Вивчаються аспекти творчого вираження, які можуть бути впливовані культурними факторами.

8. Розвиток творчості через ігрову діяльність: досліджується роль ігрової діяльності у розвитку творчих здібностей. Вивчаються ігрові методи та стратегії, які сприяють стимуляції творчості у дітей.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень вказує на різні підходи до формування та розвитку творчих здібностей учнів. Однак існують спільні чинники, які визнаються важливими в контексті розвитку творчості у дітей молодшого шкільного віку (див. рис. 1.1.):

- психолого-педагогічні технології
- врахування індивідуальних особливостей
- збагачення емоційно-чуттєвого та комунікативного досвіду
- інтеграція різних видів творчої діяльності
- стимулююче середовище та практичний підхід

Рис. 1.1. Чинники розвитку творчості у дітей молодшого шкільного віку

1. Створення стимулюючого середовища: для розвитку творчості важливо створити навколишнє середовище, яке надихає та стимулює учнів до творчості. Це може включати в себе доступ до різноманітних джерел інформації, матеріалів для творчої діяльності, а також підтримку вчителів і батьків.

2. Використання психолого-педагогічних технологій: вчителі повинні володіти методами та технологіями, які допомагають активізувати творчий потенціал учнів. Це може включати в себе методи проектної роботи, групові завдання, сприяння самостійному пошуку та дослідницькій діяльності.
3. Урахування індивідуальних особливостей: важливо враховувати різні індивідуальні особливості та можливості дітей. Кожен учень має свій власний рівень творчого потенціалу, і підходи до них повинні бути індивідуалізованими.
4. Системний підхід: розвиток творчих здібностей вимагає системної роботи. Це означає, що процес розвитку творчості повинен бути постійним і включати різні види діяльності та завдань.
5. Зміна характеру міжособистісних стосунків: важливо розвивати діалогічні відносини між учителями та учнями, сприяючи вільному вираженню думок та ідей. Демократизація міжособистісних стосунків може стимулювати творчий розвиток.
6. Інтеграція різних видів творчої діяльності: учителям слід пропонувати можливість поєднувати різні види творчої діяльності, такі як літературна, образотворча, театральна та музична творчість. Інтеграція цих видів дозволяє розвивати різнобічні творчі здібності.
7. Збагачення емоційно-чуттєвого та комунікативного досвіду: важливо розвивати у дітей здатність виражати свої емоції та спілкуватися з іншими через творчість. Емоційний досвід є важливим компонентом творчості.
8. Практична спрямованість літературної творчості: учителям слід надавати учням можливість практично застосовувати свої творчі ідеї в літературних творах або інших проектах [58, с. 66].

Загальний підхід до розвитку творчості включає в себе ці та інші фактори, які сприяють стимулюванню і розвитку творчості учнів молодшого шкільного віку.

Отже, підсумовуючи, дослідження творчої особистості молодших школярів становлять важливу складову сучасної педагогічної та психологічної науки. Збагачення наукових знань в цій галузі допомагає педагогам, батькам та іншим освітнім спеціалістам краще розуміти та підтримувати розвиток творчої особистості дітей, що є важливим фактором їхнього особистісного зростання та успіху в майбутньому.

1.2. Структурні складові творчої особистості молодших школярів

Творча особистість молодшого школяра – це особистість, яка виявляє виразні прояви творчості, уяви і ініціативи в різних сферах свого життя та навчання. Така особистість, на думку Н. Соколової, має ряд характерних рис і якостей (див. рис. 1.2.):

Рис. 1.2. Ознаки творчої особистості молодшого школяра

1. Уява і креативність: молодший школяр володіє живою уявою і здатністю до творчого мислення. Він може легко придумувати історії, малювати, конструювати та виконувати іншу діяльність, що вимагає творчого підходу.

2. Ініціативність: така дитина зазвичай виявляє активність і бажання спробувати нові речі. Вона може самостійно пропонувати ідеї та ініціювати творчі проекти.
3. Дослідницькі здібності: молодший школяр цікавиться навколишнім світом, задає багато питань і вивчає нові речі. Він може проводити власні досліди і дослідження.
4. Творчий підхід до навчання: дитина може намагатися знаходити нетрадиційні шляхи вирішення навчальних завдань і бути винахідливою у навчанні.
5. Захоплення мистецтвом: молодший школяр може захоплюватися музикою, малюванням, виконанням, танцями або іншими видами мистецтва. Він може виявляти обдарування в цих сферах.
6. Спроможність співпрацювати та комунікувати: творча особистість може легко спілкуватися з однолітками та вчителями, спільно працювати над творчими проектами і ділитися ідеями [67, с. 38].

Для того, щоб з'ясувати структурні компоненти феномену «творча особистість», проаналізуємо фахові дослідження. Так, науковці Ю.І. Калюжна та Т.А. Яновська [30, с. 61] визначають такі складові творчої особистості дитини (див. рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Складові творчої особистості дитини

1. Фантазія і уява, проблемне мислення: творчість вимагає розвиненої фантазії та здатності до створення уявних світів. Дитина може створювати свої власні історії, образи та ситуації. Творчість часто виявляється у здатності вирішувати нетривіальні завдання та робити неочікувані зв'язки між різними ідеями. Дитина може бути винахідливою та інноваційною в пошуку відповідей на складні запитання.
2. Цілеспрямованість та уважність: творча дитина може міцно триматися своєї ідеї, працювати над нею та долати труднощі на шляху до досягнення мети. Здатність помічати дрібниці, деталі та нюанси навколишнього світу може впливати на розкриття творчого потенціалу дитини.
3. Колективна співпраця: творча особистість може добре працювати в команді, спільно об'єднуючи ідеї та зусилля з іншими дітьми.
4. Здатність до самоаналізу і вдосконалення: творчість вимагає здатності критично оцінювати свої роботи, виявляти сильні та слабкі сторони, а також намагатися покращувати свої навички.
5. Підтримка оточення: важливо, щоб дитина мала оточення, яке сприяє розвитку та підтримці її творчого потенціалу [30, с. 61].

Аналізуючи наукові праці зарубіжних дослідників, О. Ю. Криволап вказує, що на думку А. Маслоу, джерелом творчості для особистості є потреба в самоактуалізації та самореалізації, а на думку К. Роджерса, творчі здібності спрямовані на досягнення «ідеального Я». За словами О. Ю. Криволап, Ф.Баррон розглядає творчість як загальну необхідну умову розвитку людини. Творчість – це здатність адаптивно реагувати на мінливі умови життя, здатність до створення чогось нового. Це «нове» може носити суб'єктивний характер [37, с. 184].

В. П. Чорноус [79, с. 83] указує структуру творчої особистості:

1. Когнітивний компонент:

- **Творче мислення:** здатність до нетрадиційних способів мислення, знаходження альтернативних рішень та здатність до вирішення складних завдань.
- **Широкий кругозір:** розуміння різних галузей знань, інтерес до нових ідей і концепцій, здатність здійснювати зв'язки між ними.

2. Емоційний компонент:

- **Внутрішня мотивація:** інтерес та задоволення від самого процесу творення, внутрішня потреба в самовираженні.
- **Емоційна відкритість:** готовність відчувати і виражати різні емоції, здатність переживати глибокі емоційні переживання.

3. Мотиваційний компонент:

- **Цілеспрямованість:** здатність встановлювати та досягати цілей, навіть якщо це вимагає зусиль та наполегливості.
- **Самодисципліна:** здатність зосередитися на завданні і працювати над ним, навіть у важких моментах.

4. Соціальний компонент:

- **Співпраця та комунікація:** здатність співпрацювати з іншими, обмінюватися ідеями та взаємодіяти для досягнення спільних цілей.
- **Емпатія:** здатність розуміти почуття та погляди інших людей, що сприяє створенню нових ідей та підходів.

5. Фізичний компонент:

- **Стан здоров'я:** фізична активність та добре здоров'я можуть позитивно впливати на креативність та творчий потенціал.

6. Пізнавальний компонент:

- **Дослідницька практичність:** здатність спостерігати, досліджувати і вирішувати завдання шляхом дослідження.
- **Аналітичність:** здатність критично мислити, аналізувати і робити висновки.

Творчі здібності молодших школярів є проявом їхньої своєрідності творчої індивідуальності. Кожна дитина має унікальні риси та потенціал для творчого самовираження, які формують її особистість і впливають на її розвиток. Творчість допомагає молодшим школярам виявляти свої ідеї, почуття та уявлення про світ, що робить їхнє навчання більш цікавим і продуктивним.

Особливості творчої особистості молодших школярів, за В.О.Холоденко, можна представити у схемі (див. рис.1.4.) [75, с. 84]:

Рис. 1.4. Особливості творчої особистості дитини

Розглянемо вище зазначені особливості творчої особистості молодших школярів більш детально.

1. Різноманітність вираження: діти можуть виявляти свою творчість через різні форми, такі як малюнки, письмо, музика, танець, драматичне мистецтво тощо. Кожна дитина має власний стиль творчого вираження, що відображає її індивідуальність [75, с. 84].

2. Новаторство: молодші школярі часто мають безмежну уяву та здатність дивувати навколишніх несподіваними ідеями та рішеннями. Їх творчість може допомагати знайти незвичайні способи вирішення проблем і завдань.

3. Експерименти: творчі діти не бояться експериментувати та ризикувати. Вони готові спробувати нові підходи та способи виконання завдань, що сприяє їхньому особистому і творчому зростанню.

4. Виявлення себе: творчість допомагає молодшим школярам відчувати себе унікальними та впевненими у своїх можливостях. Виявлення своїх здібностей допомагає дітям зрозуміти себе та свій потенціал.

Творчі здібності молодших школярів можуть проявлятися у різних сферах, оскільки на цьому віковому етапі діти ще мають відкритий та дослідницький підхід до світу. С.М.Ткачук розглядає такі прояви творчої особистості у молодших школярів (див. рис.1.5.) [71, с. 7]:

Рис. 1.5. Прояви творчої особистості у молодших школярів

1. Малюнок та живопис: діти молодшого шкільного віку часто проявляють творчість через малюнок та живопис. Вони можуть створювати свої світи, переносити уявні образи на папір або полотно, використовуючи яскраві кольори та фантазійні форми.

2. Театральна гра: молодші школярі часто люблять втілювати різні ролі, грати в імітаційні ігри та створювати вистави. Вони можуть вигадувати свої сценарії, одягатися у костюми та показувати вистави своїм друзям та батькам.

3. Конструювання: творчий підхід може проявлятися через конструювання та будівництво. Молодші школярі можуть створювати різні споруди та моделі з різних матеріалів, таких як лего, пластилін, кубики та інші будівельні елементи.

4. Письмо творів: діти можуть виявляти свою творчість через написання власних оповідань, віршів, казок або коміксів. Вони можуть вигадувати захопливі історії та створювати своїх героїв.

5. Музична творчість: діти можуть миттєво відгукуватися на музику та творити свої мелодії, пісні, ритмічні та музичні імпровазації. Вони можуть використовувати музичні інструменти або навіть створювати музику з власних звукових знахідок.

6. Фантазійні ігри та рольові ігри: молодші школярі зазвичай мають багату уяву і можуть захоплюватися фантазійними світами та історіями. Вони можуть створювати вигадані персонажі та втілювати різні ролі у своїх іграх.

Творчість у молодших школярів є важливим елементом їхнього розвитку та самовираження. Вона допомагає їм розвивати уяву, креативність, комунікативні навички та розв'язувати проблеми. Вчителі та батьки можуть сприяти розвитку творчості, стимулюючи дітей до творчих дій, надаючи можливості для самовираження та підтримуючи їхні ідеї.

Важливо надавати можливості дітям для творчого самовираження, сприяти їхньому розвитку та підтримувати інтерес до виявлення власної творчості. Педагоги та батьки можуть стимулювати творчість у молодших школярів шляхом надання свободи для творчого вираження, пошуку нових ідей, використання ігрових та експериментальних методів навчання, а також підтримувати і визнавати їхні досягнення та зусилля [67, с. 5].

Отже, згідно з аналізом фахових досліджень, ключовими компонентами творчої особистості є фантазія та уява, проблемне мислення, здатність до самоаналізу та вдосконалення, а також підтримка оточення. Визначено, що творча особистість розвивається в контексті фізичного, соціального, когнітивного, мотиваційного, емоційного та пізнавального компонентів. Це

підкреслює важливість розвитку та підтримку творчого потенціалу у молодших школярів, а також відображає інтегрований підхід до розвитку цих аспектів особистості. Розуміння структури творчої особистості дитини є ключовим у формуванні педагогічних стратегій та методів, спрямованих на підтримку та розвиток творчої особистості учнів молодшого шкільного віку.

1.3. Педагогічні умови розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення

Педагогічні умови розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення відіграють важливу роль у сприянні творчому самовираженню та креативності учнів. Першою умовою є використання інтерактивних методів. Включення дітей до активної співпраці та взаємодії допомагає їм розвивати творчість і самостійність. Застосування методів, таких як мозковий штурм, групова робота, рольові ігри, сприяє залученню різних поглядів та ідей, що сприяє розвитку творчої особистості [74, с. 38].

До прикладу:

- 1) *Мозковий штурм*: вчителі мають запитувати дітей про різні способи вирішення проблеми або виконання завдання. Пошук альтернативних ідей сприяє розвитку творчого мислення.
- 2) *Рольові ігри*: діти можуть відігравати ролі персонажів з історій або ситуацій, що стимулює їх відчуття емпатії та допомагає розвивати фантазію.
- 3) *Групова робота*: робота у групах дозволяє об'єднати різні ідеї та допомагає дітям навчатися взаємодіяти та спільно розв'язувати завдання.

Другою умовою є сприяння самовираженню дитини. Важливо створити атмосферу, в якій діти відчують свободу виражати свої думки і емоції.

Вчителі мають дозволяти дітям обирати теми для розповідей чи написання, допомагати відкривати їхні потенційні здібності і інтереси [75, с. 84].

До прикладу:

- 1) *Індивідуальні проекти*: вчителі мають дозволяти дітям обирати теми, які їх цікавлять, для написання оповідань чи розповідей.
- 2) *Дискусії*: вчителям варто запрошувати дітей обговорювати питання, висловлювати свої погляди та аргументи.
- 3) *Творчі завдання*: вчителям необхідно давати дітям можливість вибирати форму та стиль виразу для своїх ідей (розповідь, поезія, малюнок тощо).

Підтримка вчителем позитивної атмосфери у класі є третьою умовою. Вчителі повинні виступати як наставники та підтримувати дітей, навіть якщо вони допускають помилки. Позитивна атмосфера сприяє зміцненню впевненості у своїх здібностях та бажанню творити [72, с. 7].

До прикладу:

- 1) *Похвала та визнання*: педагогам варто відзначати творчі досягнення дітей, підкреслюйте їхні сильні сторони та зусилля.
- 2) *Відкритість для помилок*: вчителі мають створювати атмосферу, де діти відчувають, що можуть виражати свої думки навіть у разі неправильних відповідей.

До четвертої умови можна віднести створення вчителем різноманітних ситуацій для застосування творчих навичок. Вчителі можуть пропонувати різні завдання та ситуації, які вимагають застосування творчого підходу. Це може бути розв'язання нетривіальних завдань, написання оповідань або діалогів на певну тему, а також розгляд та аналіз різних точок зору [66, с. 681].

До прикладу:

- 1) *Проблемні ситуації*: варто запитувати дітей, як вони б вирішили певну проблему або ситуацію, підтримувати різні підходи та варіанти розв'язання.

2) *Сюжетні завдання*: педагоги мають давати дітям основний сюжет і дозволяти їм розширити його або змінити напрямок.

Ці умови допомагають створити стимулюючий та підтримуючий контекст для розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення. Вони сприяють розкриттю їхнього творчого потенціалу, розвитку вмінь висловлювати власні думки та ідеї, а також сприяють позитивному ставленню до навчання.

Крім того, нижче наведемо деякі можливі аспекти та потенціальні складові уроків зв'язного мовлення, які спрямовані на формування творчої особистості молодших школярів (див. табл. 1.2.) [58, с. 63].

Таблиця 1.2

Потенціальні складові уроків зв'язного мовлення, які спрямовані на формування творчої особистості молодших школярів

№	Потенціальна складова	Приклад
1.	Стимулювання фантазії і творчості	Завдання для написання власних історій, казок, оповідань, де діти мають можливість розгорнути свою уяву.
		Використання образів, запитань та загадок для спонукання дітей до творчого мислення.
2.	Розвиток ораторських навичок і вміння висловлювати думки	Обговорення цікавих тем, де діти можуть ділитися своїми поглядами та досвідом.
		Проведення «круглого столу» для висловлення різних думок та дебатів.
3.	Стимулювання самостійності та ініціативи	Завдання на створення власних проєктів, презентацій або міні-досліджень.
		Запитання, що спонукають дітей до вибору теми для розповіді або написання.
4.	Розвиток критичного мислення	Аналіз літературних творів, мультфільмів, картин і подій, під час яких діти можуть висловлювати свої думки та оцінки.
		Порівняння різних варіантів розв'язання ситуацій або подій.
5.	Створення атмосфери підтримки і відкритості	Створення клімату, де діти відчувають себе вільними виражати свої ідеї та емоції.

		Пошук і наголошення на позитивних аспектах кожної дитини та її роботи.
6.	Інтердисциплінарні підходи	Зв'язок з мистецтвом, ЯДС тощо, щоб допомогти дітям бачити зв'язки між різними галузями.
7.	Поетапний підхід і зростання складності	Поступове збільшення обсягу і складності завдань для збереження зацікавленості і розвитку навичок.
8.	Співпраця та обмін ідеями	Групові проекти, де діти можуть об'єднати свої зусилля та ідеї для створення спільного творчого продукту.
9.	Оцінювання та відзначення	Визнання та похвала за зусилля, які діти вкладають у творчий процес.

Отже, підводячи підсумки, можемо стверджувати про те, що розвиток творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення вимагає уваги та підтримки з боку педагогів та батьків. Створення сприятливих умов допоможе дітям розкрити свій потенціал та стати креативними, самовираженими та успішними у майбутньому.

1.3.1. Інноваційність видів і форм творчих завдань як засіб розвитку творчої особистості молодших школярів

Інноваційність видів і форм творчих завдань є ключовим засобом розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення. Вони допомагають створити стимулююче та захоплююче навчальне середовище, що сприяє розвитку креативності, уяви та інноваційного мислення учнів [62, с. 112]. Ось деякі інноваційні форми творчих завдань, які можуть бути використані на уроках розвитку зв'язного мовлення (див.табл. 1.3.):

Таблиця 1.3

Інноваційність видів і форм творчих завдань для розвитку творчої особистості молодших школярів

№	Види і форми творчих завдань	Характеристика видів і форм творчих завдань для розвитку творчої особистості молодших школярів
1.	Колаборативні проекти	Вчитель може запропонувати дітям працювати в групах над спільними проектами, наприклад, створення власної газети

		або журналу зі своїми статтями, оповіданнями та малюнками. Це дозволить дітям взаємодіяти, обмінюватися ідеями та спільно творити, що розвиватиме їхню творчість та комунікативні навички.
2.	Креативні вправи та ігри	Застосування нестандартних вправ та ігор на уроках розвитку зв'язного мовлення допомагає розкрити творчий потенціал дітей. Наприклад, діти можуть придумувати свої казки чи оповідання, складати різні казкові або загадкові діалоги, що дозволяє їм вільно експериментувати зі словами та ідеями [57, с. 134].
3.	Культурна різноманітність	Використання тем, що відображають різні культури та традиції, розширює світогляд дітей та сприяє їхньому творчому розвитку. Наприклад, діти можуть писати оповідання про життя у різних країнах або створювати декорації, які відображають різні культурні особливості.
4.	Технології та мультимедіа	Використання сучасних технологій та мультимедіа допомагає дітям висловлювати свої ідеї більш креативно та ефективно [58, с. 66].
5.	Проекти в місцевому середовищі	Запропонувати дітям створити творчі проекти, що стосуються їхнього місцевого середовища, наприклад, рекламні брошури для місцевих подій, казки про місцеві легенди та історії або презентації про своє місто чи село. Такі завдання спонукатимуть дітей досліджувати світ навколо себе та виявляти свою творчість [54; 55].

Інноваційність видів і форм творчих завдань означає створення нових, нестандартних та захоплюючих завдань, які сприяють розвитку творчості, креативності, уяви та винахідливості у дітей. Інноваційність в творчих завданнях допомагає залучити учнів до активного процесу творчого мислення та самовираження.

Одним із інноваційних підходів, за О. М. Пехотою, є використання проектного методу, де діти працюють в групах та спільно розв'язують різноманітні завдання, створюють проекти та презентації з обраної теми. Це дозволяє розширити їхні знання та навички, розвиває креативне мислення та сприяє формуванню впевненості у своїх здібностях [57, с. 64].

Іншим прикладом є використання творчих лабораторій та майстерень, де діти мають можливість експериментувати з різними матеріалами та ідеями. Це сприяє розвитку творчого підходу до вирішення завдань, допомагає розвивати вміння працювати власноруч та реалізовувати власні ідеї.

Також інноваційність проявляється у використанні технологій у навчанні, таких як інтерактивні дошки, комп'ютерні програми для творчих завдань, мультимедійні засоби. Це стимулює інтерес учнів до навчання та сприяє розвитку їхніх інформаційних та медіа навичок, пише І. М. Дичківська [18, с. 227].

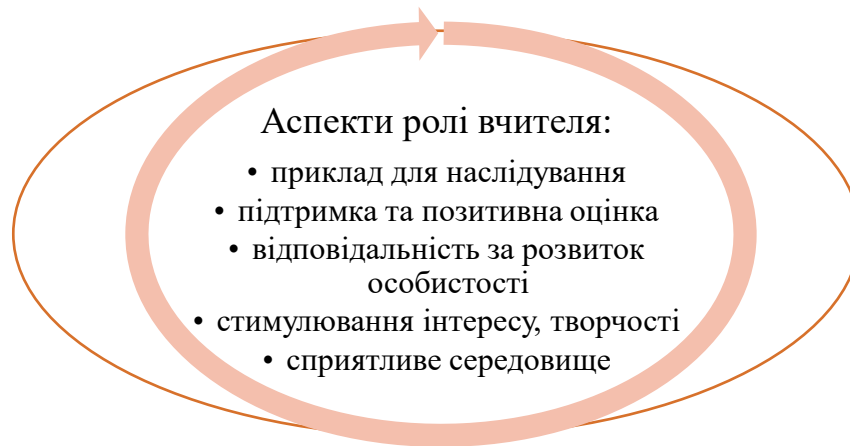
Інноваційність у творчих завданнях також передбачає створення різноманітних спеціальних проектів, які залучають учнів до вивчення цікавих тем або розв'язання реальних проблем. Наприклад, дослідницькі проекти, соціальні ініціативи, мистецькі виставки, літературні конкурси та багато іншого.

Отже, вище вказані інноваційні підходи створюють сприятливу атмосферу для творчого самовираження молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення, підтримують їхній інтерес до навчання та допомагають розвивати їхні таланти та здібності. Важливо, щоб такі завдання були доступні та стимулюючі, щоб діти мали можливість реалізовувати свої ідеї та бачити результати своєї творчості.

Застосування інноваційних форм творчих завдань на уроках розвитку зв'язного мовлення допомагає розкрити потенціал кожної дитини, стимулює її самовираження та допомагає розвивати творчість, яка буде корисною в навчанні, а також у їхньому подальшому особистому та професійному житті.

1.3.2. Роль вчителя на уроках розвитку зв'язного мовлення у формуванні творчої особистості молодших школярів

Роль учителя на уроках розвитку зв'язного мовлення є вкрай важливою для формування творчої особистості молодших школярів. Учитель відіграє не лише роль педагога, але і наставника, лідера та стимулятора творчого розвитку учнів [14, с. 21]. Основні аспекти ролі вчителя на уроках розвитку зв'язного мовлення у формуванні творчої особистості молодших школярів представлено схематично (див. рис.1.6.).

Рис. 1.6. Аспекти ролі вчителя на уроках розвитку зв'язного мовлення у формуванні творчої особистості молодших школярів

Розглянемо кожен із аспектів ролі вчителя на уроках розвитку зв'язного мовлення у формуванні творчої особистості молодших школярів.

1. Створення сприятливого навколишнього середовища передбачає, що вчитель має створити атмосферу довіри та підтримки, де діти почуваються комфортно для висловлювання своїх ідей та експериментів з мовленням. Відкрите та позитивне навколишнє середовище сприяє розвитку творчості та самовираженню [14, с. 2].

2. Стимулювання інтересу: учитель повинен зацікавити учнів у процесі розвитку зв'язного мовлення, показати, якою це може бути захоплюючою та корисною діяльністю. Провокаційні питання, цікаві теми та завдання допомагають пробудити інтерес та бажання брати участь у навчальному процесі.

3. Стимулювання творчості: учитель має створювати умови, що сприяють творчому мисленню та самовираженню. Застосування нестандартних завдань, ігор та вправ допомагає дітям експериментувати зі словами та ідеями, що розвиває їх творчість.

4. Підтримка та позитивна оцінка: учитель повинен підтримувати зусилля дітей у розвитку зв'язного мовлення та позитивно оцінювати їх творчість. Визнання успіхів та досягнень допомагає підтримати дітей на шляху до подальшого розвитку [6, с. 16].

5. Відповідальність за розвиток кожної особистості: вчителю слід пам'ятати, що кожна дитина має свої унікальні здібності та потенціал. Він має забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня, стимулюючи його творчий розвиток у межах його можливостей.

6. Приклад для наслідування: учитель сам є прикладом творчості та відкритості. Своїм власним ставленням до творчого процесу та участі у розвитку зв'язного мовлення він може надихати дітей на виявлення своїх творчих здібностей [2, с. 21].

Для забезпечення розвитку творчої особистості молодшого школяра на уроках розвитку зв'язного мовлення необхідно [10, с. 14]:

1. Створювати сприятливе середовище:

- Забезпечувати комфорт у класній кімнаті, створюючи атмосферу довіри і підтримки.
- Проводити уроки в ігровій формі, використовуючи різноманітні методи та прийоми, що заохочують дітей виражати свої думки та ідеї.

2. Стимулювати фантазію та творчість:

- Постійно пропонувати дітям цікаві завдання та запитання, що спонукають до фантазування.
- Підтримувати та цінувати їхні історії, навіть якщо вони не завжди логічні.

3. Залучати до вираження думок:

- Пропонувати відкриті питання та завдання, які підштовхнули б учнів висловлювати свої власні думки та почуття.
- Сприяти обговоренню та діалогу між учнями, а також їх здатності слухати та відповідати на запитання одне одного.

4. Розвивати критичне мислення:

- Вчити дітей аналізувати ідеї, порівнювати різні точки зору та вибирати найкращі рішення.

- Мотивувати їх ставити питання та робити висновки на підставі обґрунтованих доказів.
5. Заохочувати до самостійності:
- Давати дітям можливість обирати теми для розповідей або написання творів.
  - Сприяти їх ініціативі у роботі над проектами та творчими завданнями.
6. Підтримувати позитивне ставлення до навчання:
- Переконувати дітей, що помилки – це частина навчання, і вони можуть вчитися на них.
  - Заохочувати їхні зусилля та досягнення, що сприяє позитивному відношенню до творчого мислення.
7. Співпрацювати з батьками:
- Залучати батьків до підтримки розвитку творчості дітей поза уроками.
  - Спільно організовувати проекти, виставки, літературні читання тощо.
8. Поєднувати творчу діяльність із навчанням:
- Використовувати творчу практику, наприклад, написання власних оповідань або гри на слова, як частину уроків рідної мови чи літератури.

Зацікавлення та підтримка вчителя можуть значно вплинути на розвиток творчості молодшого школяра. Важливо створити умови для вільного вираження їхніх ідей та почуттів, розвивати їх творчий потенціал і допомагати створити особистість, здатну до творчої самореалізації.

Під час розвитку творчої особистості молодшого школяра на уроках розвитку зв'язного мовлення вчителі можуть стикатися з певними труднощами [25, с. 218]:

1. Недостатні знання про розвиток дітей. Неусвідомлення специфіки психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку може призвести до неправильного вибору завдань та очікувань від учнів.

2. Відсутність творчих прийомів. Вчителі можуть не мати достатнього досвіду у використанні творчих методів та завдань, що сприяють розвитку творчості учнів.

3. Низька готовність учнів. Не всі учні можуть бути однаково готові до творчих завдань. Деякі можуть сумніватися у своїх здібностях або боятися виразити свої ідеї.

4. Відсутність часу. Вчителі можуть відчувати, що мають недостатньо часу на впровадження творчих завдань у навчальний план та програму.

5. Оцінювання. Труднощі виникають при оцінці творчої роботи учнів. Оцінювання творчості може бути суб'єктивним та непередбачуваним.

6. Велика кількість учнів. Велика кількість дітей в класі може ускладнити індивідуальний підхід до кожного учня та формування їх творчої особистості.

7. Страх перед помилками. Деякі вчителі можуть боятися, що дозвіл на помилки учнів під час творчої діяльності може негативно вплинути на їхні навчальні досягнення.

8. Самомотивація учнів. Не всі учні можуть бути мотивовані для творчої роботи. Деякі можуть потребувати додаткового стимулу.

9. Подолання рутини. Перехід від стандартного навчання до розвитку творчості може бути важким для вчителя, який звик до певної навчальної рутини.

Для подолання цих труднощів учителям може бути корисним звертатися до професійних розвиткових програм, співпрацювати з педагогами та психологами, вивчати творчі методи та педагогічні стратегії, а також надавати підтримку та схвалення своїм учням у їхній творчій діяльності.

Наостанок, можемо підсумувати, що роль вчителя на уроках розвитку зв'язного мовлення полягає в тому, щоб створювати умови, які допоможуть

молодшим школярам розвивати свою творчість, впевненість у собі та бажання виражати свої думки.

Висновки до розділу 1

Згідно з сучасними науковими дослідженнями, творча особистість молодших школярів характеризується здатністю до креативного мислення, ініціативністю, уявою та самостійністю у розв'язанні проблем. Дитина з творчою особистістю може виражати свої думки та ідеї оригінальним чином, експериментувати зі словами та виражати свої емоції у творчій формі. Під творчою особистістю ми розуміємо особистість, яка володіє вищим рівнем творчих здібностей та здатна до створення нових, оригінальних ідей, концепцій, продуктів або рішень. Особистість з вираженою творчістю здатна перебувати у стані неперервного пошуку, розглядати звичайні речі з нового ракурсу та пропонувати нестандартні рішення.

Складовими творчої особистості дитини є:

- 1) фантазія і уява, проблемне мислення;
- 2) цілеспрямованість та уважність;
- 3) здатність до колективної співпраці;
- 4) здатність до самоаналізу і вдосконалення;
- 5) підтримка оточення.

Педагогічні умови для розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення відіграють важливу роль у сприянні творчому самовираженню та креативному мисленню учнів. Першою умовою є використання інтерактивних методів. Включення дітей до активної співпраці та взаємодії допомагає їм розвивати творчість і самостійність. Застосування інтерактивних методів, таких як мозковий штурм, групова робота, рольові ігри, сприяє залученню різних поглядів та ідей та розвитку творчого мислення.

Другою умовою є сприяння самовираженню дитини. Важливо створити атмосферу, в якій діти відчують свободу виражати свої думки і емоції.

Вчителі мають дозволяти дітям обирати теми для розповідей чи написання, допомагати відкривати їхні потенційні здібності і інтереси.

Підтримка вчителем позитивної атмосфери у класі є третьою умовою. Вчителі повинні виступати як наставники та підтримувати дітей, навіть якщо вони допускають помилки.

До четвертої умови можна віднести створення вчителем різноманітних ситуацій для застосування творчих навичок. Вчителі можуть пропонувати різні завдання та ситуації, які вимагають застосування творчого мислення.

Інноваційність видів і форм творчих завдань дозволяє дітям експериментувати, розвивати креативне мислення та вільно виражати свої ідеї. Вчитель відіграє важливу роль у створенні стимулюючого навколишнього середовища, підтримки та розвитку творчих здібностей молодших школярів. Він може виступати наставником, який підтримує учнів у їхніх творчих процесах та стимулює до самовираження.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В 3 КЛАСІ

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці шкільного навчання

Щоб з'ясувати стан досліджуваної проблеми у практиці сучасної шкільної освіти, нами було проаналізовано основні державні документи, чинні підручники, передовий педагогічний досвід та проведено анкетування серед учителів початкової школи.

На основі Державного стандарту початкової освіти розроблені Типові освітні програми (ТОП) під керівництвом Р.Б. Шияна та О.Я. Савченко [70; 69]. З огляду на окреслені авторами завдання мовно-літературної освітньої галузі ми обрали ті, що спрямовані на розвиток зв'язного мовлення молодших школярів:

- виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- розвиток зв'язного мовлення, уяви, пізнавальних здібностей, логічного, критичного та образного мислення школярів;
- формування уміння брати участь у діалозі, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення;
- залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях;
- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;

– розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;

– розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови [69, с. 6], [70, с. 5].

Перейдемо до детального огляду відповідних змістових ліній з програм II-го циклу навчання (3 клас).

Як свідчить аналіз змістової лінії «Театралізуємо» програми за редакцією Р.Б. Шияна, вона слугує розвитку комунікативних умінь, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, досліджувати несловесні засоби спілкування. Дана змістова лінія передбачає заохочення учнів до сценічної творчості, набуваючи акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами. [70, с. 6].

У ТОП за редакцією О.Я. Савченко у змістовій лінії «Взаємодіємо усно», зазначається, що учень/учениця будує усне зв'язне висловлення (розповідь, опис, міркування) за малюнком, ситуацією з опорою на допоміжні матеріали (частиною тексту, планом, опорними словами, словосполученнями), бере участь у створенні есе під керівництвом учителя. [69, с. 7].

Типові освітні програми, розроблені під керівництвом Р. Шияна та О.Савченко для учнів 1-4 класів в загальноосвітніх закладах мають ряд спільних аспектів [68]:

1. Ґрунтуються на компетентнісному підході: обидві програми враховують компетентнісний підхід, що передбачає розвиток конкретних навичок та вмінь учнів.
2. Визначено вимоги до осіб, які розпочинають навчання: обидві програми встановлюють конкретні вимоги до учнів, які починають процес навчання.

3. Передбачено формування освітніх закладів власної програми: обидві програми передбачають можливість освітніх закладів формувати власні освітні програми на основі загальної типової програми.
4. Визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання: обидві програми встановлюють конкретні очікувані результати навчання, які мають бути досягнуті учнями.

Втім, існують також певні відмінності між програмами:

1. Структура опису 3 і 4 класів: у програмі Р. Шиян 3 і 4 класи описані разом, тоді як у програмі О. Савченко ці класи описані окремо.
2. Характер результатів навчання: у програмі Р. Шиян результати навчання є обов'язковими, в той час як у програмі О. Савченко вони є необов'язковими.
3. Подання змісту навчання: у програмі Р. Шиян зміст навчання пропонується в кінці кожної змістовної лінії, тоді як у програмі О. Савченко зміст навчання подається паралельно з очікуваними результатами.

Р. Шиян орієнтується на досягнення мети освітньої програми шляхом розвитку у дітей вміння ефективно використовувати мову в їхньому особистому та громадському житті. О. Савченко ставить свою мету в розвитку самої дитини через використання мови, акцентуючи на формуванні у них компетентностей та здібностей. Її освітня програма ґрунтується на принципі дитиноцентризму, надаючи пріоритет розвитку конкретної особистості.

О. Савченко розглядає мовлення як інструмент для розвитку дитини у більш широкому контексті, сприяючи формуванню компетентностей та здібностей.

Р. Шиян впроваджує змістову лінію «Театралізуємо», де акцентує увагу на розвитку в учнів здатності до відтворення прочитаного через інсценізацію. Разом з тим обидві типові освітні програми відповідають Державному стандарту початкової освіти, який ґрунтується на компетентнісному підході, спрямованому на підвищення якості освітнього процесу.

Отже, з огляду на це ми розподілили чинні підручники з інтегрованого курсу «Українська мова та читання» за авторами сучасних ТОП (див. рис. 2.1.)

ТОП за Р.Б. Шияном	ТОП за О.Я. Савченко
I-II ч. – І.О. Большакова, М.С. Пристінська; I-II ч. – Г.М. Сапун; I-II ч. – М.І. Чабайовська, Н.М. Омельченко, В.В. Синільник; I-II ч. – О.А. Іщенко, А.Ю. Іщенко; I-II ч. – Г.С. Остапенко	I ч. – М.С. Вашуленко, Н.А. Василівська, С.Г. Дубовик, II ч. – О.В. Вашуленко; I ч. – М.Д. Захарійчук, II ч. – Н.І. Богданець-Білокаленко, Ю.М. Шумейко; I ч. – Л.О. Варзацька, Т.О. Трохименко, II ч. – М.І. Чумарна; I ч. – Н.М. Кравцова, О.Д. Придаток, В.М. Романова, II ч. – А.С. Савчук; I ч. – К.І. Пономарьова, Л.А. Гайова, II ч. – О.Я. Савченко

Рис. 2.1. Розподіл актуальних підручників за ТОП

Переходячи до аналізу підручників мовно-літературної освітньої галузі, важливо зауважити, що є інтегровані підручники (за ТОП Р.Б. Шияна), а є підручники, у яких окремо розглядаються матеріали з української мови та читання (за ТОП О.Я. Савченко) щодо впровадження у практику шкільного навчання можливостей формувати творчої особистості учнів третього класу на уроках зв'язного мовлення.

Почнемо з групи інтегрованих підручників за ТОП Р.Б. Шияна. Перший підручник під авторством Г.С. Остапенко [49], [50]. До даного підручника розроблено зошит для уроків розвитку зв'язного мовлення, автори якого О.Волощенко та О. Козак [33]. Працюючи із зошитом, діти:

- вчаться висловлюватися влучно і грамотно в усній та письмовій формі;
- виконують нестандартні творчі та пошукові завдання, що мотивують і захоплюють;
- складають фантастичні історії, вигадують пригоди;
- створюють медіатексти — оголошення, комікси і навіть рекламні банери.

Авторами наступного підручника є О.Л. Іщенко, А.Ю. Іщенко [27], [28].

Розробники пропонують такі завдання: робота з текстом, надання відповідей на запитання; робота з текстом, представлена у різних форматах на основі проведення дослідження на тему «Що, де, навіщо я читаю», а під час обговорення - складання схеми й презентація власних результатів; розгляд запропонованих схем різних типів тексту, обирання однієї зі схем та доповнення її; читання тексту «Історія гумки», визначення ключових слів та складання лінії часу, переказ історії один одному; робота з інфографікою, де міститься текстова інформація, а потім відповідь на запитання; читання та паралельне заповнення таблиці чи схеми (страшно, смішно); на підставі прочитаних коротких текстів заповнення таблиці, у якій зазначають, наприклад, назву істоти, зовнішність, характеристику, яка дається людині, місце поширення легенд і переказів; створення коміксу на основі прочитаного; за допомогою схеми розповідь про будову фантастичних казок; після прочитання тексту школярі малюють карту подорожей героїв твору тощо.

Розглядаючи навчальний комплект М.І. Чабайовської, Н.М.Омельченко, В.В. Синільник [77], [78], ми помітили, що розуміння прочитаного перевіряється запитаннями після тексту і складанням плану до нього, у II-й частині даного комплекту ми знайшли роботу з пізнавальним текстом, що представлений у вигляді інфографіки, створення коміксу та афіші за сюжетом і мотивом казки.

Таким чином, роблячи висновок про групу підручників за Типовою освітньою програмою Р.Б. Шияна, ми можемо стверджувати, що комплекти підручників можна вважати придатними для формування творчої особистості на уроках розвитку зв'язного мовлення.

Наступна група підручників, яку ми розглянемо, буде за Типовою освітньою програмою О.Я. Савченко, де навчальні матеріали розглядаються нарізно: I частина – українська мова, а II – читання.

У підручнику з української мови 3 клас Н. Кравцова, О. Придаток, В.Романова пропонують такі вправи для розвитку творчої особистості молодшого школяра на уроках розвитку зв'язного мовлення [38]:

- за планом та малюнками потрібно скласти основну частину казки;
- за поданим планом потрібно скласти і записати твір про айстру та розповісти, чим саме подобається власний твір;
- переглянути відео за QR-кодом та поміркувати, з якою метою було створено відео;
- складання розповіді «Чи потрібно в сучасному житті вдячність/милосердя?».

У підручнику з української мови 3 клас К. Пономарьова [60] наводить такі вправи для розвитку творчої особистості молодшого школяра:

1. Добери якнайбільше прикметників до слова «Літо», а згодом склади невеличку розповідь про літні канікули, з використанням 2-3 прикметників.
2. Придумай вірш з 4 рядків про зиму, використовуй прикметники та іменники з дієсловами.

У підручнику з української мови Л. Варзацької багато вправ, спрямованих на розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку. Зважаючи на розвиток творчості учнів молодшого шкільного віку, авторка пропонує такі завдання і вправи [10]:

1. Завдання: намалюйте або опишіть свій уявний магічний світ. Які тварини живуть там? Як виглядають дерева та річки? Приклад вправи: створіть картину свого власного магічного лісу. Намалюйте його, додаючи чарівні тварини, які ви придумаєте. Після цього, опишіть свій магічний світ у короткому оповіданні.
2. Завдання: представте, що ви стаєте героєм улюбленої казки або книги. Яким чином ви зміните розвиток подій? Приклад вправи: оберіть персонажа з казки або книги та опишіть, як ви б змінили сюжет чи як використовували свої творчі ідеї, щоб змінити кінцівку історії.
3. Завдання: зобразіть свою уявну подорож у минуле чи майбутнє. Куди ви підете, і що там знайдете? Приклад вправи: намалюйте картину

своїї подорожі у часі. Це може бути подорож у минуле чи майбутнє. Додайте деталі, такі як одяг, транспорт та навколишнє середовище.

4. Завдання: створіть свого унікального персонажа. Хто він або вона? Які у нього/неї особливі вміння чи характер? Приклад вправи: запишіть опис свого унікального персонажа та створіть коротку історію про його/її пригоди.

Ці завдання спрямовані на розвиток творчості, уяви та вираження ідей серед молодших школярів.

Так, у підручнику з української мови М. Захарійчук при вивченні розділу «Речення» у 3 класі пропонує такі завдання [23]:

1. Пошир речення другорядними членами так, щоб утворився зв'язний текст. Дощ у лісі Припустив дощ. Летять краплини. Зраділи квіти. Піднялися голівки. Розспівалися пташки. Дятел стукотить.

2. Прочитай текст. Виділені слова заміни словосполученнями з дужок, поставивши їх у потрібній формі. Запиши текст.
Прийшла осінь. Пожовтіло листя на березах, почервоніло на осиках. Сонце вже не пекло, а пригрівало. (Зайнятися багрянцем, стояти на порозі, ласкаво пестити, спалахувати золотом).

3. Прочитай віршовані рядки. На місці крапок устав порівняння, подані в дужках. Запиши і визнач основу речень.

З листя падають росинки, ніби сонячні...

Роси падають на квіти і блищать, як...

На траві блищать росинки, мов сріблясті...

(Самоцвіти, сльозинки, намистинки).

Вивчаючи іменник, авторка підручника пропонує школярам таку вправу:

4. Добери та запиши іменники на тему «Хліб». Визнач їх рід і число.

У розділі «Прикметник» доречними є творчі завдання, як-от:

5. Удоскональ текст, поширюючи речення прикметниками.

Після дня настав вечір. На небі з'явилися зірки. Сонце сховалося за лісом. Землею стелиться туман.

Таким чином, аналіз рекомендованих Міністерством освіти і науки України підручників з української мови та читання для 3-го класу показав, що вправи та завдання у найбільш використовуваних підручниках сучасними школами наявні, проте більшість з них особливо не формують творчу особистість на уроках розвитку зв'язного мовлення. Тому, на наш погляд, учителям початкової школи необхідно розширювати наявні вправи та завдання, розробляти власні і орієнтуватися на розроблену нами систему роботи для формування творчої особистості.

Під час написання роботи ми також провели опитування серед вчителів початкових класів з метою з'ясування стану сформованості уявлень вчителів початкових класів формування творчої особистості на уроках розвитку зв'язного мовлення.

Запитання анкетування були такі:

1. Стаж роботи.
2. Які конкретні методичні засоби ви використовуєте для сприяння творчому розвитку учнів?
3. Чи зазначаєте ви успіхи учнів у творчих завданнях на уроках зв'язного мовлення?
4. Які конкретні вправи або завдання ви вважаєте найефективнішими для розвитку творчості учнів?
5. Які додаткові ресурси або підтримка вам потрібні для ефективного розвитку творчості молодших школярів на уроках зв'язного мовлення?

На основі аналізу опитування педагогів початкових класів стало очевидним, що вчителі виявили різні рівні компетентності в питаннях розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках зв'язного мовлення.

Опитування вчителів щодо розвитку творчості учнів дає важливі відомості

про їхні погляди, методики та потреби для підвищення творчого потенціалу учнів.

Наступним методом є аналіз використання інформаційно-дидактичного забезпечення під час дистанційного навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення. За допомогою опитування ми виявили, які засоби, для вчителів є в пріоритеті використання.

Результати дослідження (див. табл. 2.1., див.рис. 2.2.).

Таблиця 2.1

Інформаційно-дидактичне забезпечення дистанційного навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення в Широківському ліцеї №1

№	Інформаційно-дидактичне забезпечення	Широківський ліцей №1
1	Презентації	13%
2	Тести	7%
3	Електронні вправи	17%
4	Відео-матеріали	3%
5	YouTube канал	1%
6	Google classroom	28%
7	Дидактичні картки	11%
8	Електронні підручники	15%
9	Електронні конспекти	5%

Рис. 2.3. Аналіз інформаційно- дидактичного забезпечення дистанційного навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення в Широківському ліцеї №1

Ми дійшли до висновку, що на уроках розвитку зв'язного мовлення недостатньо продуктивно проходить формування творчої особистості молодших школярів. Оскільки уроки розвитку зв'язного мовлення обмежені лише поданими завданнями у підручнику, діти не вмотивовані розвиватися творчо.

Отже, з метою підвищення рівня творчості учнів 3-го класу, враховуючи дистанційне навчання, слід розробити інформаційно-дидактичне забезпечення процесу (навчально-методичний комплекс з розвитку зв'язного мовлення, який включає: інтерактивні вправи для розвитку творчості учнів, електронні вправи з картинками та таблицями, вправи для роботи з текстом для вивчення, закріплення навчального матеріалу, для розробки власних проєктів, що сприятимуть самовираженню дитини, а також творчому підходу до виконання спеціальних завдань з розвитку зв'язного мовлення для учнів 3-го класу.

2.2. Дослідно-експериментальна робота з формування творчої особистості молодшого школяра на уроках розвитку зв'язного мовлення

Для перевірки ймовірності висунутої нами гіпотези ми провели дослідно-експериментальну роботу на базі Широківського ліцею №1 Широківської селищної ради впродовж 2022-2023 рр., яка передбачає встановлення наявного рівня сформованості творчої особистості на уроках розвитку зв'язного. У педагогічному експерименті взяли участь молодші школярі двох третіх класів у загальній кількості 32 особи, де 3-А (16 учнів) і 3-Б (16 учнів).

Дане експериментальне дослідження складається з трьох етапів – констатувального, формувального та контрольного, кожен з яких має свою мету, завдання та зміст роботи (див. табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Розбір етапів педагогічної дослідно-експериментальної роботи

Назва етапу	Мета і завдання етапу	Зміст роботи
Констатувальний	Визначити наявний рівень сформованості творчої особистості	Провести комплекс розроблених діагностичних методик.
Формувальний	Порівняти класичне проведення занять з формування творчої особистості без застосування завдань для розвитку творчої особистості з системою роботи, яку запропонуємо ми (експериментальний клас з контрольним).	Впровадження розробленої нами системи роботи з формування творчої особистості молодшого школяра.
Контрольний	Зіставлення отриманих результатів із результатами констатувального етапу та утворення кінцевих висновків щодо сформованості творчої особистості молодшого школяра засобами експериментальної системи роботи.	Здійснення повторної діагностичної роботи на основі того ж комплексу діагностичних методик.

На констатувальному етапі дослідження було здійснено діагностику рівня сформованості творчої особистості учнів третіх класів Широківського ліцею №1. У педагогічному експерименті взяли участь 32 учні з 3-А і 3-Б класів. Мета констатувального етапу експерименту полягала у визначенні сформованості творчої особистості молодших школярів в обох класах.

У ході констатувального етапу дослідження вирішувалися такі завдання:

- 1) підібрати діагностичні методики для оцінки рівня сформованості творчої особистості учнів третіх класів;
- 2) провести апробацію діагностичного комплексу;
- 3) визначити контрольний та експериментальний класи.

Під час проведення діагностики рівня творчої особистості ми застосували такі методики: «Методика визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості» та методика «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань).

1. Методика визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості.

Мета: оцінити рівень сформованості загальних творчих здібностей.
Необхідний матеріал: набір тверджень.

1. Як правило, я легко пристосовуюсь до людей, ідей, умов.
2. Мені подобається вирішувати типові стандартні завдання.
3. Мені здається, я охочіше створював і конструював нове, а не удосконалював старе.
4. У більшості випадків я дію самостійно, без підказок друзів та старших.
5. Ніколи не намагався змінити стосунки між собою та моїми друзями.
6. Нерідко я стримуюсь від висловлювання ідей, речень, хоча маю їх.
7. Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні шляхи вирішення задач.
8. Мені подобається, коли відбувається швидка зміна різних видів діяльності.
9. Для мене характерне прагнення реалізувати декілька ідей одночасно, вирішити кілька проблем.
10. Нерідко я один вступаю в суперечку з однолітками чи старшими.
11. Як правило, я легко погоджуюсь і підкоряюся колективній думці.
12. У мене часто з'являються оригінальні ідеї.
13. Мені подобається працювати за розробленим планом, схемою, інструкцією.
14. Я завжди охоче розповсюджую та пропагую нові ідеї.
15. Мені подобається робити роботу за новим, хоч це пов'язано з ризиком бути незрозумілим товаришами, старшими.
16. Я частіше працюю без суттєвих змін, відхилень від тих рекомендацій, які дають мені батьки.
17. Мені зрідка доводилося виправдовувати свої дії інструкціями, рекомендаціями, авторитетами.
18. Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру.
19. Я завжди до кінця відстоюю свою точку зору.

Обробка результатів відповіді "ТАК" №1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 18,

19 “НІ” №2, 5, 6, 11, 13, 16, 17, за кожне спів падання нараховується 2 бала.

Результати сумуються.

I – 28-38 б. – дуже високий рівень сформованості загальних творчих здібностей.

II – 24-30 б. – високий.

III – 11-23 б – середній.

IV – 4-10 б. – низький.

V. – 0-3 б. – дуже низький рівень сформованості загальних творчих здібностей. напиши уявні результати 32 учнів, 3а- 16 учнів і 3-б 16 учнів.

2. Методика «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань).

Мета: визначити рівень розвитку творчих компонентів мислення (гнучкості мислення).

Необхідний матеріал: анаграми: Каорт, арткіла, кеосол, тапір, гісн, горіко, боляку, накліна, рновоа, унвак, аребв, рабе, бариб, аришб, ислт, роагод, ьлівцо, тошзи. Хід виконання завдання: обстежуваним пропонується інструкція: «За 5 хвилин скласти із даних анаграм слова, використавши всі букви анаграми та не додаючи інших. Не затримуйтеся довго на даному завданні».

Відповіді: Актор, тарілка, колесо, пірат, сніг, огірок, яблуко, калина, ворона, кавун, верба, зебра, риба, груша, лист, дорога, олівець, зошит Обробка даних виконаного завдання.

Оцінка роботи досліджуваного проводиться за шкалою:

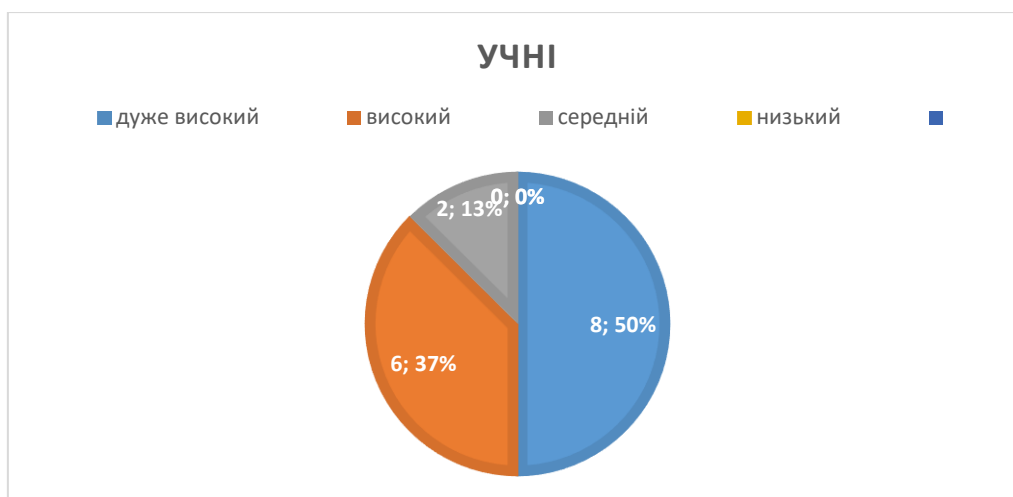
16 слів і більше – гнучке мислення з елементами самобутності, оригінальності (високий рівень);

15-10 слів – висока гнучкість (достатній рівень);

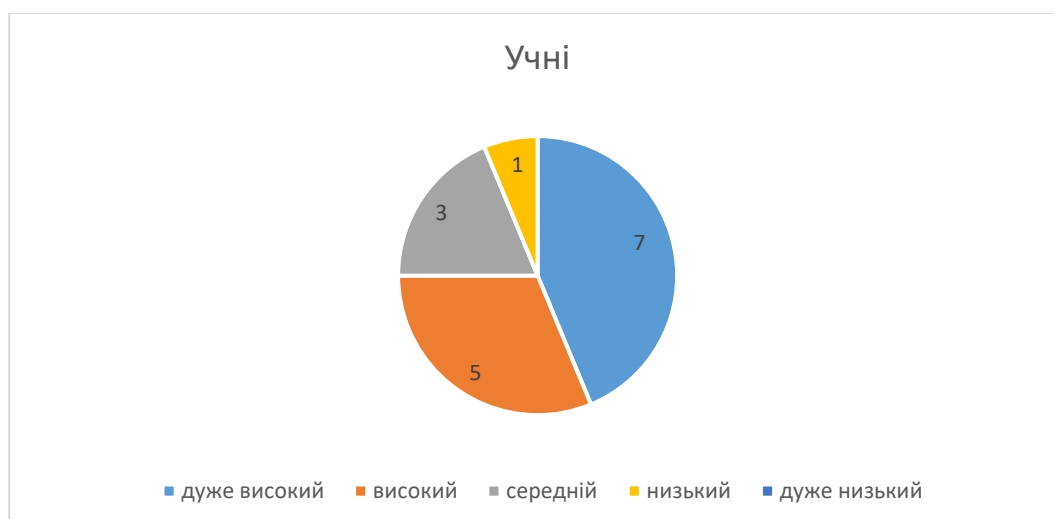
10-5 слів – хороші показники гнучкості (середній рівень);

5 слів і менше – інертне мислення (початковий рівень).

Після проведення методик в обох класах ми отримали такі результати (див. рис.2.3, див. рис.2.4, див. рис.2.5, див. рис.2.6).

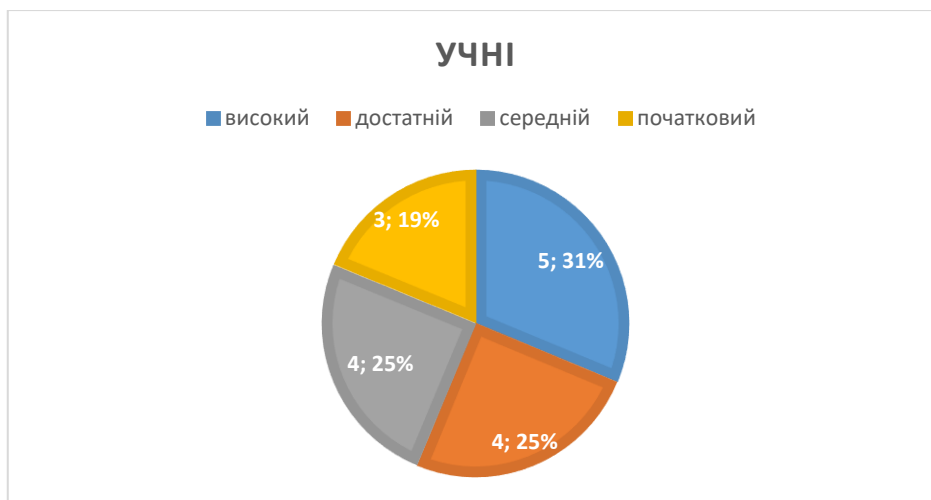

Рис. 2.3. Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-А класу за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

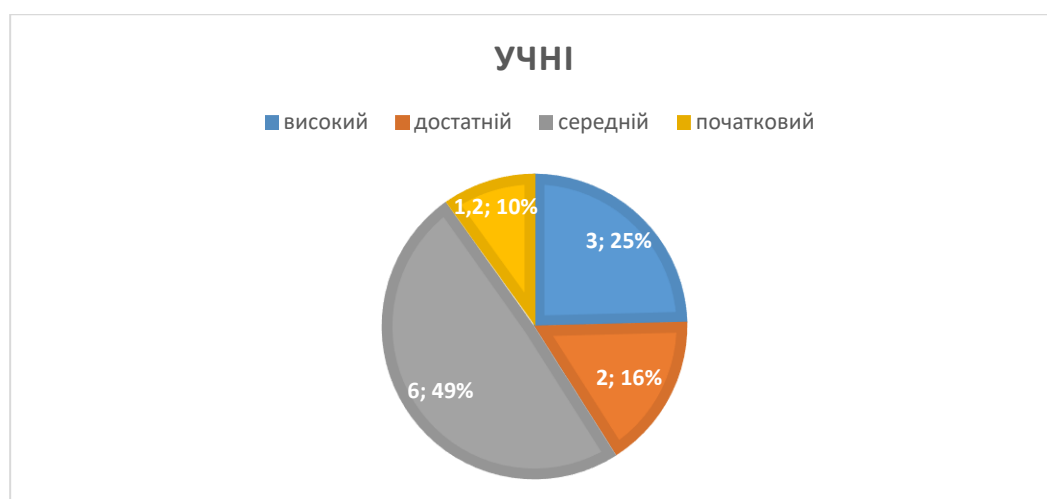

Рис. 2.4. Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

Таким чином, отримані результати свідчать про різний рівень сформованості загальних творчих здібностей учнів обох класів. Клас 3-А має більше учнів із дуже високим і високим рівнем творчих здібностей, тоді як клас 3-Б має більше учнів із середнім рівнем творчих здібностей.

Рис. 2.5. Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-А класу за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань)

Рис. 2.6. Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань)

Отже, можна побачити, що результати методики «Анаграми» вказують на різний рівень розвитку гнучкості мислення серед учнів 3-А та 3-Б класів.

Проаналізувавши отримані дані, ми побачили, що в учнів обох класів рівень сформованості творчої особистості різний. Отже, експериментальним класом було визначено 3-Б клас, а контрольним – 3-А клас. В обох класах однакова кількість учнів (по 16 дітей). Подальша наша робота полягала у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес експериментального класу програми цілеспрямованого формування творчої особистості учнів на уроках розвитку зв'язного мовлення. Звідси перейдемо до огляду наступного

етапу нашого експерименту – формувального.

На основі обґрунтованої нами у підрозділі 1.2. структури творчої особистості молодшого школяра було розроблено систему роботи для проведення експерименту на формувальному етапі дослідження (див.табл.2.3).

Таблиця 2.3.

**Система роботи з розвитку творчої особистості учнів 3 класу на уроках
розвитку зв'язного мовлення**

№	Тема уроку	Мета (компонент)	Засоби
1.	Усний переказ за планом. Акваріум. Вимова і правопис слова акваріум.	Колективна праця	Вправа «Створи свій акваріум» Об'єднавшись в групи, діти створюють малюнки своїх акваріумів та розповіді до них
2.	Складання основної частини казки за сюжетними малюнками і планом. Вимова і правопис слова велосипед.	Розвиток уяви та фантазії	Вправа «Велосипед майбутнього»
3.	Складання твору-опису «Айстра» на основі власних спостережень. Вимова і правопис слова айстра.	Цілеспрямованість та уважність на уроці	Складання кластеру, який допоможе у написанні твору про айстру.
4.	Складання розповіді за планом та власними спостереженнями.	Уява та креативність	Вправа «Трибуна думок» Обговорити, якою може бути техніка майбутнього.
5.	Складання твору на задану тему. Вимова і правопис слів милосердний, вдячний.	Проблемне мислення	Вправа «Чарівна скринька» Прочитай речення та вислови власну думку. Вправа «Асоціативний кущ» до слів «вдячний» та «милосердний».
6.	Складання твору за заголовком та опорними словами. Вимова і правопис слова гармонія.	Творчий підхід до навчання	Вправа «Асоціативний кущ» до слова «гармонія».
7.	Письмовий твір з елементами характеристики. Вимова і правопис слова колектив .	Самоаналіз і вдосконалення	Вправа «Паркан думок»
8.	Карнавал. Створення простих медіапродуктів (запрошення).	Фантазія, уява	Вправа «Сторітелінг»

У процесі створення цієї системи уроків наша основна мета була не тільки сприяти розвитку творчої особистості учнів експериментального класу, але і зрозуміти, яким методам навчання учні віддають перевагу. На самому початку ми намагались обирати завдання, які були переважно репродуктивного характеру, щоб допомогти учням адаптуватися до інструментів, з якими вони працювали. Згодом, ми почали обирати завдання більш творчого характеру, які сприяли б їхньому творчому розвитку.

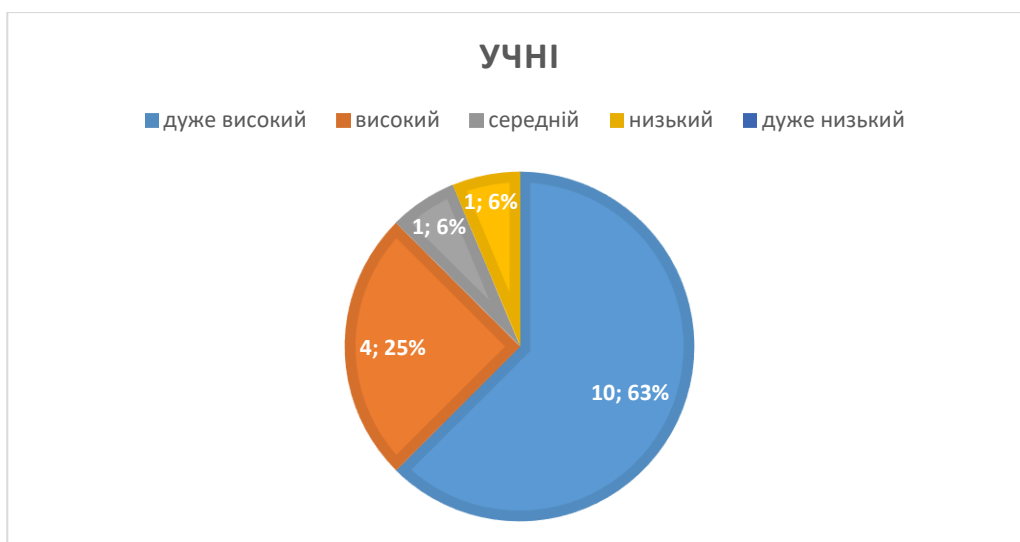
2.3. Діагностика результативності експериментального навчання

Провівши експериментальну роботу в 3-Б класі щодо ефективності впровадження системи роботи на уроках розвитку зв'язного мовлення з метою формування творчої особистості третьокласників, ми здійснили повторне діагностування учнів експериментального класу. Зважаючи на проведені уроки розвитку зв'язного мовлення для розвитку творчої особистості дітей, задля діагностики результативності експериментального навчання ми використали ті ж самі методики для визначення рівня творчої особистості учнів, що і на констатувальному етапі дослідження.

Провівши повторну діагностику рівня сформованості творчої особистості експериментального класу, маємо такі результати (див. рис.2.12, рис.2.13).

Аналізуючи результати III етапу дослідження можна сказати, що рівень творчості учнів 3-Б класу зріс.

Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна зробити висновок, що в 3-Б класі підвищився рівень творчості учнів. Третьюкласники виконували різноманітні творчі вправи, діти проявляли свої творчі навички в різноманітних ситуаціях, при цьому було забезпечено позитивну атмосферу в класі.

Рис. 2.12. Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості

Рис. 2.13. Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань)

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження на уроках розвитку зв'язного мовлення розробленої системи роботи значно підвищує рівень творчої особистості учнів, збільшується їх зацікавленість до вивчення навчального матеріалу, учні з інтересом виконували всі завдання, вправи та самовиражалися.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи результати дослідницької роботи, можна зробити висновок, що система роботи вчителя з формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення учнів 3 класу підтвержує гіпотезу дослідження.

З метою виявлення рівня творчої особистості учнів, нами було розроблено програму педагогічного дослідження, яка проводилася в три етапи:

1 етап – констатувальний. Під час якого була проведена первинна діагностика рівня сформованості творчої особистості учнів третіх класів.

2 етап – формувальний. На цьому етапі в експериментальному класі на уроках розвитку зв'язного мовлення була впроваджена розроблена нами система роботи з формування творчої особистості молодших школярів. У контрольному класі навчання здійснювалось за традиційною системою.

3 етап – контрольний. На цьому етапі була здійснена повторна діагностика рівня сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу (експериментального), проведено аналіз отриманих результатів.

Проведено дослідження на базі Широківського ліцею № 1. Програма I-го етапу апробації дослідження передбачала виявлення в учнів рівня творчої особистості. Було проведено дослідження за методиками: «Методика визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості» та методика «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань).

Проаналізувавши отримані дані, ми побачили, що в учнів обох класів рівень сформованості творчої особистості різний. Отже, експериментальним класом було визначено 3-Б клас, а контрольним – 3-А клас. В обох класах однакова кількість учнів (по 16 дітей). Подальша наша робота полягала у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес експериментального класу програми цілеспрямованого формування творчої

особистості учнів на уроках розвитку зв'язного мовлення.

З метою покращення рівня розвитку творчої особистості учнів на уроках розвитку зв'язного мовлення нами була розроблена система уроків розвитку зв'язного мовлення для учнів експериментального класу.

Провівши експериментальну роботу в 3-Б класі щодо ефективності впровадження системи роботи на уроках розвитку зв'язного мовлення з метою формування творчого мислення третьокласників, ми зробили повторне діагностування учнів 3-Б (експериментального) класу. Зважаючи на проведені уроки розвитку зв'язного мовлення для розвитку творчої особистості дітей, задля діагностики результативності експериментального навчання ми використали ті ж самі методики для визначення рівня творчої особистості учнів, що і на 1 етапі дослідження.

Аналізуючи результати III етапу дослідження можна сказати, що рівень творчості учнів 3-Б класу зріс.

Порівнюючи результати I-го та II етапів дослідження можна зробити висновок, що учні 3-Б класу (експериментального) значно покращили свої творчі можливості. Вони брали участь у різноманітних творчих вправах, створювали разом з учителем сприятливу атмосферу в класі та активно використовували свої творчі здібності в навчальних ситуаціях. Це свідчить про те, що розроблена нами система роботи допомагає підвищувати рівень сформованості творчої особистості учнів, збільшує їх зацікавленість у навчанні та робить процес вивчення цікавішим.

ВИСНОВКИ

Творча особистість молодших школярів характеризується здатністю до креативного мислення, ініціативністю, уявою та самостійністю у розв'язанні проблем. Дитина з творчою особистістю може виражати свої думки та ідеї оригінальним чином, експериментувати зі словами та виражати свої емоції у творчій формі. Можемо зазначити, що творча особистість - це особистість, яка володіє вищим рівнем творчих здібностей та здатна до створення нових, оригінальних ідей, концепцій, продуктів або рішень. Складові творчої особистості дитини такі: фантазія і уява, проблемне мислення; цілеспрямованість та уважність; колективна співпраця; здатність до самоаналізу і вдосконалення; підтримка оточення.

Педагогічні умови для розвитку творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення відіграють важливу роль у сприянні творчому самовираженню та креативному мисленню учнів. Серед них найбільш суттєвими вважаємо: використання інтерактивних методів; сприяння самовираженню дитини; підтримка вчителем позитивної атмосфери у класі; створення вчителем різноманітних ситуацій для застосування творчих навичок.

Проведено дослідження на базі Широківського ліцею № 1. Програма констатувального етапу дослідження передбачала виявлення в учнів рівня сформованості творчої особистості. Було проведено дослідження з використанням інструментарію («Методика визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості» та методика «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань)). Після проведення методик в обох класах ми отримали такі результати: рівень сформованості творчої особистості учнів 3-А класу за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості (дуже високий – 50%, високий – 37%, середній – 13%); рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою визначення рівня

сформованості загальних творчих здібностей особистості (дуже високий – 7%, високий – 5%, середній – 3%, низький – 1%). Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-А класу за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань): високий – 31%, достатній – 25%, середній – 25%, початковий – 19%); рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань): високий – 25%, достатній – 16%, середній – 49%, початковий – 10%).

Проаналізувавши отримані дані, ми побачили, що в учнів обох класів рівень сформованості творчої особистості різний. Отже, експериментальним класом було визначено 3-Б клас, а контрольним – 3-А клас. В обох класах однакова кількість учнів (по 16 дітей). Подальша наша робота полягала у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес експериментального класу програми цілеспрямованого формування творчої особистості учнів на уроках розвитку зв'язного мовлення.

З метою покращення рівня розвитку творчої особистості учнів на уроках розвитку зв'язного мовлення нами була реалізована розроблена система уроків для учнів експериментального класу.

Провівши експериментальну роботу в 3-Б класі щодо ефективності впровадження системи роботи на уроках розвитку зв'язного мовлення з метою формування творчої особистості третьокласників ми провели повторне діагностування учнів 3-Б (експериментального) класу. Зважаючи на проведені уроки розвитку зв'язного мовлення для розвитку творчої особистості дітей, задля діагностики результативності експериментального навчання ми використали ті ж самі методики для визначення рівня творчої особистості учнів, що і на констатувальному етапі дослідження.

Після проведення повторної діагностики в 3-Б класі ми отримали такі результати: рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості (дуже високий – 63%, високий – 25%, середній – 6%, низький –

6%). Рівень сформованості творчої особистості учнів 3-Б класу за методикою «Анаграми» (модифікація тесту Г. Айзенк, Н.А.Головань): високий – 39%, достатній – 33%, середній – 20%, початковий – 8%). Аналізуючи результати II етапу дослідження можна сказати, що рівень творчості учнів 3-Б класу зріс.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження розробленої нами програми підвищує рівень творчої особистості учнів, збільшується їх зацікавленість до вивчення навчального матеріалу, учні з інтересом виконували всі завдання, інтерактивні вправи та самовиражалися. Під час проведення експерименту гіпотеза підтвердилася, і нами було експериментально доведено що формування творчої особистості молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення є ефективним за таких умов: використання інтерактивних методів; сприяння самовираженню дитини; підтримки вчителем позитивної атмосфери у класі; створення різноманітних ситуацій для застосування творчих навичок.

Перспективними вважаємо подальші дослідження, спрямовані на виявлення того, чи залишається підвищений рівень творчості учнів стійким з плином часу або він тимчасовий; на порівняння результатів розробленої нами програми з іншими методиками розвитку творчості для визначення її переваг та можливих обмежень. Отже, ці напрямки досліджень можуть допомогти глибше зрозуміти, яким чином розроблена програма впливає на розвиток творчості учнів і як її можна покращити задля досягнення ще кращих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антипець В. П. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів як основи креативної особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: ЧНПУ, 2015. Вип. 125. С. 279-282.
2. Бабакіна О. О. Виховання творчої особистості учнів початкової школи шляхом використання інтерактивних технологій. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Київ: Шкільний світ, 2013. Вип. 31. С. 21-27.
3. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Білик Т. С. Творчі здібності молодших школярів засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. С. 316-320.
5. Бембель Н. Від інтерактивних технологій до SMART – освіти. *Smart-освіта: ресурси та перспективи: матеріали II Міжнар. наук.-метод. конф.* Київ: Освіта, 2016. С. 421-425.
6. Бех М. Особистісно орієнтовані технології навчання в початковій школі. *Початкова школа*. Київ: Академія, 2017. № 6. С. 16-19.
7. Богданець-Білоskalенко Н., Шумейко Ю. Особливості роботи за навчально-методичним комплектом до підручника «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 2». *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2020. С. 26-29.
8. Бондар Л. В. О. Сухомлинський про розвиток творчих здібностей учнів початкової школи. *Рідна школа*. Київ: Академвидав, 2013. № 8-9. С. 25-27.
9. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2017. № 11. С. 1-4.

10. Варзацька Л.С. Українська мова та читання 3 клас. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 160 с.
11. Вашуленко О. Методичні рекомендації щодо роботи за новим підручником «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 2». *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2020. №9. С.14-20.
12. Васильєва О. Реалізація технології діяльнісного методу на уроках у початковій школі. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2018. № 4. С. 38.
13. Волощук І. С. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості. Київ: Пед. думка, 2018. 160 с.
14. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати: науково-методичний посібник. Харків: Книгоспілка, 2017. 190 с.
15. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2015. 112 с.
16. Гірний О. І., Савчин М.М. Проблема творчості у навчанні. *Педагогіка і психологія*. Хмельницький: ХНУ, 2014. № 1. С. 51-56.
17. Горбушко Т. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. Київ: Академвидав, 2013. № 35-36. С. 15-22.
18. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид.. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.
19. Дівакова І. І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль: Мандрівець, 2018. 180 с.
20. Діновська Г. А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови та читання у контексті компетентнісного підходу. Київ: Академвидав, 2019. 235 с.
21. Державний стандарт початкової загальної освіти. *URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>*

22. Захарійчук М. Особливості роботи за навчально-методичним комплексом з української мови до підручника «Українська мова та читання. 3 клас» Частина 1. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2020. № 9. С. 20-26.
23. Захарійчук М. Українська мова та читання 3 клас. Київ: Грамота, 2021. 160 с.
24. Зеленкова Н. І., Бурман Л.В. Формування творчих здібностей учнів засобами нових педагогічних технологій. Педагогіка вищ. та серед. шк.: зб. наук. пр. Київ: Академія, 2012. Вип. 35. С. 371-378.
25. Іванова В. Діагностика розвитку творчого мислення у дошкільному та молодшому шкільному віці. Київ: Академія, 2010. №2. С. 218.
26. Іщенко Н. В., Гордієнко Т. В. Творчі здібності молодших школярів. Бердянськ: БДПУ, 2018. Ч. 1. С. 134-136.
27. Іщенко О.Л., Іщенко А.Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах) : Ч. 1. Київ : Літера ЛТД. 2020. 112 с.
28. Іщенко О.Л., Іщенко А.Ю. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х частинах) : Ч. 2. Київ : Літера ЛТД. 2020. 112 с.
29. Іщенко Н.М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. С. 92-94.
30. Калюжна Ю. І., Яновська Т. А. Особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів. *Наука і освіта*. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. № 6. С. 61-66.
31. Кельнер С. С. Шляхи розвитку творчих здібностей учнів. Усе для роботи. Луцьк: Луцький педагогічний коледж, 2015. № 15-16. С. 38-55.
32. Ковальова В. І. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 187 с.
33. Козак О., Волощенко О. Зошит з розвитку мовлення 3 клас. Київ: Світич, 2022. 75 с.

34. Коломієць О. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. Київ: Шкільний світ, 2012. С. 233-236.
35. Колот М. Творчі види робіт на уроках української мови. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2018. № 3. С. 15-18.
36. Кравцова Н., Придаток О., Романова В. С. Українська мова та читання 3 клас. Тернопіль: Підручники і посібники, 2020. 144 с.
37. Криволап О. Ю. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до розвитку творчого потенціалу школярів в умовах освітнього середовища професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Київ: Шкільний світ, 2015. С. 184-190.
38. Кузьма-Качур М. І., Горват М. В., Сігетій К. І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Київ: Академія, 2019. 123 с.
39. Кучерявий І. Т., Клепиков О. І. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2020. 288 с.
40. Кучерявий О. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості: Аспект самоформування вмінь організувати творчість дітей: навчальний посібник. Київ: Академія, 2018. 156 с.
41. Лоюк О.В. Теорія і практика розвитку творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи. Умань: Візаві, 2016. С. 162-184.
42. Ляшко Н. О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ, 2013. Вип. 110. С. 141-143.
43. Матвієнко О. В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до творчої навчально-виховної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Київ: Академія, 2012. С. 238-244.

44. Марчук Ж. С. Методи навчання молодших школярів у НУШ. Київ: Освіта, 2019. С. 24-29.
45. Міненко А. О. Дослідження актуальних питань розвитку творчих здібностей молодших школярів в педагогічній діяльності вчителя початкової школи. *Наука і освіта*. Київ: Шкільний світ, 2014. №8. С. 119-123.
46. Міщенко Н. І. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. ТДАУ: Таврійський вісник освіти. 2017. № 1 (57). С. 138-144.
47. Мочульська Л. Використання дидактичних ігор на уроках української мови і математики. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2017. № 6. С. 20-23.
48. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Основа, 2012. 176 с.
49. Остапенко Г.С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 1. Київ : Світич. 2020. 144 с.
50. Остапенко Г.С. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал, серед, освіти (у 2-х част.). Ч. 2. Київ : Світич. 2020. 144 с.
51. Нікітіна Л. В. Розвиток творчих здібностей учнів. *Початкова школа*. Київ: Академвидав, 2010. № 9. С.29-33.
52. Охріменко Л. Організація групової роботи учнів під час вивчення української мови в початкових класах. Київ: Освіта, 2017. № 2. С. 10-14.
53. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2017. 158 с.
54. Павлик О. А. Дидактичні умови формування творчої особистості молодшого школяра на уроках української мови як другої. Київ: Академія, 2015. Вип. 67. С. 113-118.
55. Парфілова, С. Л. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови та літературного читання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 9 (93). С. 98-108.

56. Прозорова Л. Творчі різнорівневі вправи з української мови для розвитку уваги, логічного та дивергентного мислення учнів. Київ: Академія, 2017. № 5. С. 36-39.
57. Пехота О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2011. 256 с.
58. Позняк Т. М. Розвиток творчих здібностей дитини. *Педагогіка і психологія*. Кіровоград: КДПУ імені В. Винниченка, 2015. № 2. С. 66-73.
59. Пономарьова К. І. Сучасний урок української мови: компетентнісно орієнтовані цілі та структура. *Початкова школа*. Київ: Либідь, 2015. № 1. С. 21-26.
60. Пономарьова К. І. Українська мова та читання 3 клас. Київ: УОВЦ, 2021. 160 с.
61. Похилюк О. Інтерактивний урок української мови в 3 класі. *Початкова школа*. Київ: Академія, 2015. №12. С.10-13.
62. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. *Вісник Львів. ун-ту. Серія «Педагогічна»*. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2005. Вип. 20. С. 112-118.
63. Робінсон Кен. Освіта проти таланту. Сила творчості. Львів: Літопис, 2017. 256 с.
64. Роєнко Л. М. Методика навчання української мови у початковій школі: практикум: посіб. для студентів. Умань: Візаві, 2021. 148 с.
65. Роєнко Л.М. Теорія і технології вивчення освітньої галузі «Мова і література». Курс лекцій: посіб. для студентів та учителів почат. кл. Умань, 2015. 126 с.
66. Скиба М. М. Психологічний супровід розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2013. №21. С. 681.

67. Соколова Н. В. Розвиток творчого мислення школярів на уроках української мови засобом використання онлайн-застосунків у 3 класі. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 89 с.
68. Типові освітні програми для 1-4 класів НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
69. Типова освітня програма початкової освіти розроблена під керівництвом О.Я.Савченко. 2019 р. URL : <http://sokyryany.osv.org.ua/programi-13-23-01-23-01-2019/>.
70. Типова освітня програма початкової освіти розроблена під керівництвом Р.Б.Шияна. 2019 р. URL : <http://sokyryany.osv.org.ua/programi-13-23-01-23-01-2019/>.
71. Ткачук С. М. Розвиток творчого мислення учнів початкових класів. Луцьк: Луцький педагогічний коледж, 2018. С. 5.
72. Третяк Н. Методика розвитку творчих здібностей молодших школярів у роботі над текстами різних типів на уроках української мови. Київ: Академія, 2019. С. 7.
73. Ушмарова В. В. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. 68 с.
74. Химинець В. В. Інновації в початковій. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 312 с.
75. Холоденко В. О. Сутність, зміст та структура творчої активності особистості. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. № 1. С. 84-88.
76. Хоменко Ю. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у навчальній діяльності. *Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи*. Харків: [б. в.], 2022. Ч. 2. С. 22.
77. Чабайовська М.І., Омельченко Н.М., Синільник В.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1. Тернопіль : Астон. 2020. 160 с.

78. Чабайовська М.І., Омельченко Н.М., Синільник В.В. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 2. Тернопіль : Астон. 2020. 160 с
79. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. Проблеми підготовки сучасного вчителя. Київ: Академвидав, 2012. № 5. (Ч. 1). С. 83.
80. Шевчук М. В. Роль педагога у розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі застосування навчальної гри. *Андрогогічний вісник*. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с.
81. Шкроміда В. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у позакласній роботі. Мукачево: МДУ, 2019. 81 с.
82. Ярош Н. Групові методи роботи на уроках у початковій школі. *Початкова школа*. Київ: Освіта, 2018. № 6 . С. 50-54.

ДОДАТКИ

Додаток А

Дидактичні матеріали із зошита з розвитку мовлення. 3 клас. О.Козак

Діти вчаться писати коментарі, оцінювати роботу інших, не ображаючи

Один зошит на весь рік

Учні складають фантастичні історії, вигадують пригоди про цікавих персонажів

Завдання для самооцінювання

Завдання творчого характеру

Учні складають хмари слів для розповіді

Діти створюють медіатексти — листи, оголошення, комікси і навіть рекламні банери

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

Урок 3
Як жили динозаври? Комікс

1. Христиня вивчила мовлення динозавра, переказана відео. www.youtube.com/watch?v=311011
Свій мовленнєвий діалог показав друзям. Прочитай іні відеурі про роботу Христини. Вийй із неї, на таке діалог. Близько відпові?

2. Христиня створила комікс про динозавра. Доповни кадри репліками.

3. Прочитай репліки до коміксу, як започали твої однокласники/однокласниця. Чим вони подібні? Чим відрізняються?

4. Створи власний комікс, скориставшись порадами.

5. Як гадаєш, чи цікавий комікс тобі вдалося створити? Розкажи про свої оцінки.

1. Вибери оригінального персонажа
2. Уяви, як в його характері, який вигляд вони матимуть
3. Продумай невеличкий сюжет
4. Продумай, як ти знайомишся, і як жартувати
5. Створи (висотради)
6. Дай їм короткі фрази — репліки персонажів

У віртуальному світі, що само, як і в реальному, є свої правила етикету. Як керувати медіатекстом?

Прочитай правила. Яким із них слід дотримуватися під час реального спілкування, а яким — під час спілкування онлайн? Поділи своїми думками з однокласниками.

1. 28 лютого — Міжнародний день без паперу. Розв'яжи гасло цього дня.

2. Як спосіб передавання повідомлень, заощаджує папір? Складіть смугу слів.

3. Як і Машини і люди гурти мовлення. Прочитай повідомлення, яке отримав хлопець від своєї подруги. Як поради ти менше ділиш їй? Значна варіант повідомлення, який Машини прочитай би із задоволенням.

4. У віртуальному світі, що само, як і в реальному, є свої правила етикету. Як керувати медіатекстом?

5. Машини дізнався, що наступної неділі його роботу демонструватимуть на виставці картини інших художників. Хлопець запитав запитати на електронному листі. Об'явив він який в школу класу. Машини вирішив надіслати запитання з електронною адресою — але який лист найкраще дозволить до свого адресата. Допоможи хлопцеві його скласти.

6. Чи вдалося тобі написати "електронний лист"? Поради.

Повний Назва: **Оголошення** Зберіть Зберегти чернетку
Від: 25 Віс: olena_khajt.com
Надіслано: 30 Кому: galina@ms.com
Час: 1
Слайд: 0 Тем:
Копія: 1 Власник: **Galina**

Асоціативні завдання

Діти виконують нестандартні творчі та пошукові завдання, що мотивують та захоплюють

Урок 8
Домашні улюбленці: які вони? Вірш

Учі 3-4 класу викласти створити нічку зі своїми відзнами про домашні улюбленців. Учитель заготовчує кілька завдань. Виконай їх ти.

1. Як слова в тебе асоціюються зі словосполученнями "домашні улюбленці"? Доповни карту думок.

2. Склади 8 запитань одне речення, вживаючи записані слова.
3. З'єднай лінійки слів, які римується.

Котик	Попугай	Муравчик	Червоний
Фісташка	Собака	Ледзяник	Сніжинка

4. Добери рими до слів:
Малюєві -
Піскується -
Друж -

5. Склади вірш про домашнього улюбленця, скориставшись порядком. Наманай ілюстрації.

1. Створи собі етикетку наліпки для тваринки.
2. Уяви тє, про що ти хочеш написати.
3. Підбери відповідні слова, добери до них рими.
4. Постав про те, що тобі добре вдалося.
5. Намалюєш не відвертими своїми умілими руками.
6. Якщо ж виринує ідея, зроби гербовець.

6. Обери своє найкраще ілюстрації.
7. На окремих аркушах паперу оформи свою роботу для виставки в класі. Не забудь зазначити авторство твору.
8. У класі обери усі аркуші з власними роботами спостерігаючи або дивлячись. Не забудь зробити теплий отримати і проговорити сподобалося і неприємно.

Діти навчаються оцінювати свою роботу

Діти вчать римувати слова

Діти сприймають тексти на слух та відповідають на запитання за їх змістом

Урок 11
Вчимось передавати детально

1. Перестав слів і з'єднай лінійкою відповідні букви українського алфавіту.

Н И Я Д И В В Е Ц Ь Л И М И С

2. Прочитай розповідь про дикого звіра за допомогою емоційного оповідання Василя Суконькиного.

3. Дай свою відповідь на запитання.

- Чому оповідання має саме таку назву?
- Чи дав Максим уривок записки?
- Чи поговорила дівчинка з мамочкою?

4. Прочитай повністю текст. Назови найбільш цікаві, вирази і - записай слова про величчя. Можливо користуєшся словником.

Величчя, що знає, рясно, з'являється, похоро, похоро

5. Прочитай оповідання ще раз. Величчя з тексту вкажи слова.
6. Перекажи оповідання за допомогою слів.
7. Добери синоніми до слів "дід", "записки".

8. Прочитай пункт плану у правильній послідовності.

- З'являється під кущами.
- Спостереження за дивним мисливцем.
- Діти записки.

9. Перекажи історію - перекажи разом класом.
10. Прочитай розповідь ще раз.
11. Запиши переказ розповіді за оповіданням Василя Суконькиного "Дивний мисливець".

Діти вчать висловлюватися влучно і граматно в усній та письмовій формі

17 уроків

Діти вчать здогадуватися про зміст слів та пояснювати його

Урок 10
Що, чого не може бути. Неблизька

1. Прочитай вірш. Чи є чому незвичного? Наманай до нього ілюстрації.

*Величчя величчя величчя,
Величчя величчя величчя,
Жай-буль-буль-буль-буль,
І величчя величчя величчя,
За котом величчя величчя,
Ніби так завжди було,
І величчя величчя величчя,
Сонце величчя величчя,
Величчя величчя величчя.*

Величчя Шенгелі

2. Уяви номери слів з пазлинок. Підпиши, що вони можуть означати.

літучка	вода	сон	лек
світло	вітер	малюнок	танцює

3. Прочитай вірш. Чи знаєш ти, чи є чому незвичного? Наманай до нього ілюстрації.

*Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя,
Квітка величчя величчя.*

СМЕХОТА

Квітка величчя величчя, ніби величчя величчя.
Пісок величчя величчя, ніби величчя величчя.
Хліб величчя величчя, ніби величчя величчя.
Хліб величчя величчя, ніби величчя величчя.

4. Вгадай і назви найкращі ілюстрації або прозвища тих персонажів, на яких вони були.
5. Розкажи про те, що ти зобразив/зобразила.
6. Склади розповідь про пригоди твого дикого звіра персонажа. Запиши її.
7. Чи знаєш тебе сподобався, коли ти фантазуєш? Зобраз.

Учні виражають свою індивідуальність, як справжні письменники чи письменниці

Додаток Б

Авторські розробки конспектів уроків розвитку зв'язного мовлення зادля формування творчої особистості учнів 3-го класу

Тема: Усний переказ за планом. Акваріум. Вимова і правопис слова акваріум.

Мета:

- сприяти розвитку навичок усного переказу тексту за планом,
- зосереджуючи увагу на вимові та правописі слова акваріум;
- розвивати навички виразного читання, розвивати увагу, пам'ять та мовну культуру учнів;
- виховувати інтерес до природи та тваринного світу, а також дбайливе ставлення до тварин.

Обладнання: Підручник «Українська мова та читання» Кравцова Н., Придаток О., Романова В. (2020 рік), презентація, відео, текст про акваріум, малюнки акваріумів та рибок, словник з вимовою та правописом слова «акваріум», зразок плану для усного переказу.

Хід уроку

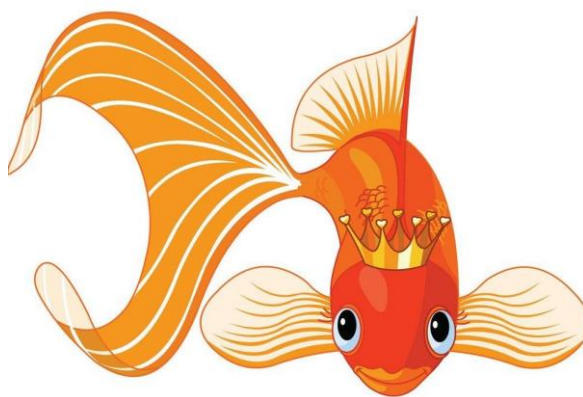
I. Організаційний момент

Добрий день, дорогі друзі!
Добрий день!
На вас чекає гарний день.
Бачу, всі веселі і здорові
До уроку всі готові!

II. Мотивація навчальної діяльності

- Вправа «Три бажання»

Закрийте очі й уявіть, що вам пощастило упіймати золоту рибку.
Ви можете загадати три бажання. Які бажання ви загадали б?

А щоб рибка їх виконала, не забудьте про слова ввічливості!

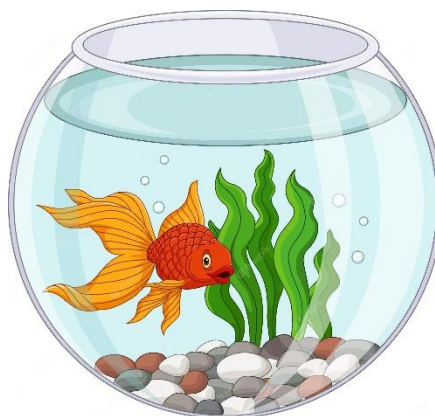
III. Актуалізація опорних знань

- *Вправа «Квест»*

- *Відгадайте загадки*

1. Скляний будинок на вікні
з прозорою водою,
з камінням і піском на дні
й рибкою золотою.
2. У ньому води багато,
він для рибок справжня хата.

- Запитання: «Що таке акваріум?» (Очікується відповідь про скляний або

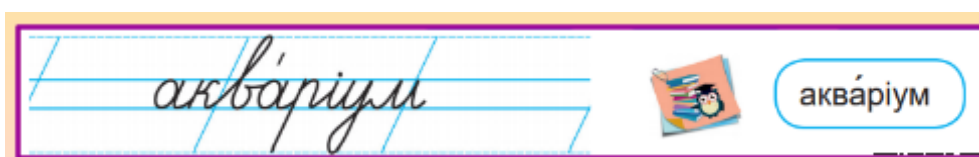
пластиковий контейнер з водою, де тримають рибок та інших водних істот).
Коротка розповідь вчителя про акваріуми та їхню важливість.

IV. Повідомлення теми та завдань уроку

- Сьогодні на уроці ми навчимося переказувати текст за планом та розберемо слово «акваріум» його написання, вимову та значення.

V. Колективна підготовча робота

1. Словникова скарбничка

2. Робота з підручником (с.11)

2. Зіскануй QR-код і переглянь відео «Акваріумні рибки». З якою метою воно було створено?

- Які слова заховались в слові *акваріум*?

Перевірте себе:

*Мак, вік, рів, мур, рак, кір, Іра, міра, кара, кава,
мўка, рама, ріка, Віра, рука, крам, ікра.*

- *Фізкультхвилинка (відео)*

С.11

- Зараз я прочитаю текст, а ви уважно слухайте та слідкуйте .

26. 1. Прочитай текст. Як ти гадаєш, де діти побачили акваріум?

Велике бажання

Кирилко із Соломійкою розглядали новий акваріум.

— Які маленькі рибки! — здивувався хлопчик. — А це їхня домівка?

— Так, вони живуть в акваріумі.

— Які чудернацькі акваріумні рибки! — дивувався Кирилко. — Різнокольорові, як папуги. Смугасті, як зебри. Вусаті, як річкові соми.

— А ця рибка — золота, — показала Соломійка на рибку з пишним хвостиком. — Вона виконує бажання.

— То нехай допоможе мені вивчити нові слова!

— Так і буде, — усміхнулася Соломійка. — Добрий початок є! Це слово — акваріум.

2. Дай відповіді на запитання (усно).

1. Що розглядали Кирилко із Соломійкою?
2. Що здивувало хлопчика?
3. Як називають домівку для рибок?
4. Які рибки жили в акваріумі?
5. Як називають рибку, що виконує бажання?
6. Яке бажання було в Кирилка?
7. Що відповіла хлопчикові дівчинка?

- Виділивши основні події тексту, ми з вами зафіксували план, який має такий вигляд . Тому давайте спробуємо переказати текст за допомогою плану.

- Вправа «Створи свій акваріум»

- Після усного переказу тексту про акваріум та обговорення слова акваріум, пропоную створити свій власний акваріум на папері.

- Підготуйте необхідні матеріали.

- Ви можете намалювати свій вигаданий акваріум, додавши рибок, водорості, корали та інші водні істоти. Ви можете вигадувати та називати рибок та інші елементи акваріуму, надавати їм імена та характеристики .

- Також після створення свого акваріума, ви можете коротко пояснити свій вибір та розповісти історії про свої водні істоти та їхні пригоди.

C.12

27. Як ви гадаєте, чи може щука жити в акваріумі? Обговоріть це питання. Свою дискусію розпочинайте словами:

Я гадаю, що ...

Я погоджуюся / не погоджуюся з тобою, тому що...

VI. Закріплення вивченого матеріалу

- Доберіть слова

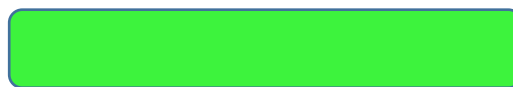
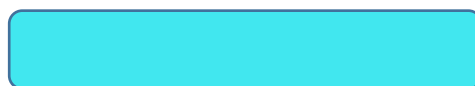
Акваріум (який?) новий, круглий...

Акваріум (що робить?) заспокоює, приваблює...

- Вправа «Сенкан»

Акваріум

Акваріум.

Великий, новий.

Заспокоює, вабить, цікавить.

Акваріум — краса нашого дому.

Дім.

VII. Домашнє завдання.

Написати одне правило догляду за акваріумом.

VIII. Підведення підсумків

- ✓ Які знання ви покладете до кошика?
- ✓ Над чим ви задумаетесь?
- ✓ Яка інформація, отримана на уроці, на вашу думку, є зайвою?

Тема: Складання основної частини казки за сюжетними малюнками і планом. Вимова і правопис слова велосипед.

Мета:

- розвивати навички складання основної частини казки за сюжетними малюнками та планом,
- вивчити правильну вимову та правопис слова велосипед;
- розвивати уяву, творчість, навички розповіді та зв'язного мовлення учнів;
- виховувати інтерес до літератури, та важливість творчості та фантазії.

Обладнання: Підручник «Українська мова та читання» Кравцова Н., Придаток О., Романова В. (2020 рік), презентація, відео, сюжетні малюнки до казки (зображення персонажів та сюжетних подій), малюнок велосипеда, словник з вимовою та правописом слова велосипед, зразок плану для складання казки.

Хід уроку:

I. Організаційний момент

- Діти, давайте сьогоднішню зустріч розпочнемо з побажань.
- Доброго ранку, Марійко, я бажаю тобі веселого дня!
- Доброго ранку, Владиславе, я дуже радий тебе бачити!
- Вітаю тебе, Олександр, я хочу щоб день у тебе був щасливим!

(Така розминка формує культуру мовлення, привчає використовувати етикетні формули.)

II. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Очікування»

III. Актуалізація опорних знань

- **Обмін інформацією**
- Яким видом транспорту вам доводилося користуватися? Розкажіть.
- Для чого служать автомобілі?
- Назвіть наземний транспорт.
- Назвіть повітряний транспорт.
- А тепер морський.
- Для чого люди придумали транспорт?
- **Гра «Чи знаєте ви транспорт»**

*Човен велосипед теплохід вертоліт автокран трактор катер
комбайн корабель літак таксі поїзд самокат ракета трамвай
тролейбус*

- **Загадки**

Коник цей на двох ногах
будь-який здолає шлях.
Коли вулицею мчить,
безперервно торохтить,
а тролейбуси й трамваї
дуже легко обганяє. (Мотоцикл)

Знизу вгору, потім вниз
чудо-віз мене привіз:
без руля і без коліс
тягне вгору — потім вниз. (Ескалатор)

Воно зупиниться охоче
там, де лиш пасажир захоче.
На ньому шашки є, малята,
але у них не можна грати. (Таксі)

В синім небі путь моя,
швидше всіх літаю я.
Маю крила, хоч не птах.
Люди звать мене (Літак)

- Гра «Дешифрувальник»

	а	б	в	г
1	в	п	л	с
2	д	е	и	о

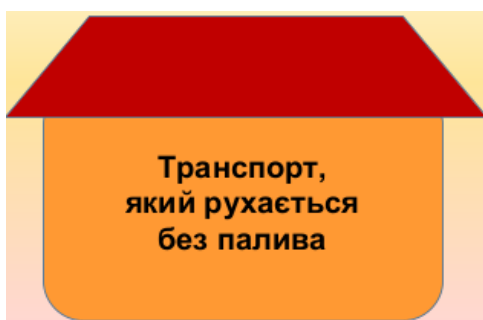
Код. 1а, 2б, 1в, 2г, 1г, 2в, 1б, 2б, 2а.

IV. Повідомлення теми уроку

- Сьогодні ми будемо складати основну частину казки за сюжетними малюнками та планом, а також вивчимо правильну вимову та правопис слова велосипед.

V. Колективна підготовча робота

- Гра «Засели будиночок»

велосипед
літак
катер
трактор
автомобіль
автобус
ракета
тролейбус

- Словникова скарбничка

велосипед

- Гра «Які слова заховалися?»

о, в,
де,

лис, пил, пес, спи, все,
поле, диво, вóди, веді́, сопе,
весло, плесо, пливе

- *Вчимося дискутувати*

Так	Проблема	Ні
	Чи потрібний дітям велосипед?	
Висновок		

- *Робота з підручником (с. 19)*

50. Прочитай початок та кінець казки. За планом та малюнками склади основну її частину.

Мрії збуваються

Якось на великому заводі народився **маленький** дитячий велосипед. Пофарбували його в зелений колір, на руль причепили кнопку-сигнал і **відправили** в магазин.

У магазині він стояв поряд з великими сучасними велосипедами. **Приходили** покупці, купували великі велосипеди і **раділи** своїй покупці.

Засмутився маленький велосипедик, що він нікому не потрібний. Йому так хотілося мчати свого господаря з вітерцем, дзеленчати дзвоником, а увечері тихенько засинати.

Якось приснився велосипедиду сон.

Відтоді маленький велосипед став справжнім другом для веселої Софійки. На прогулянці вони завжди разом, дарують один одному радість і задоволення.

ПЛАН

1. Народження велосипедика.
2. Велосипедик у магазині.
3. Мрії маленького велосипедика.
4. Зустріч у магазині.
5. Подарунок Софійці.
6. Нерозлучні друзі.

VI. Закріплення вивченого матеріалу

- *Робота з підручником (с. 19)*

51. Добери і запиши синоніми до виділених у тексті слів. За потреби користуйся словами для довідки або словниками.

Слова для довідки: тішилися, вислали, веселилися, прокидатись, крихітний, віддали, дрібний, завітали.

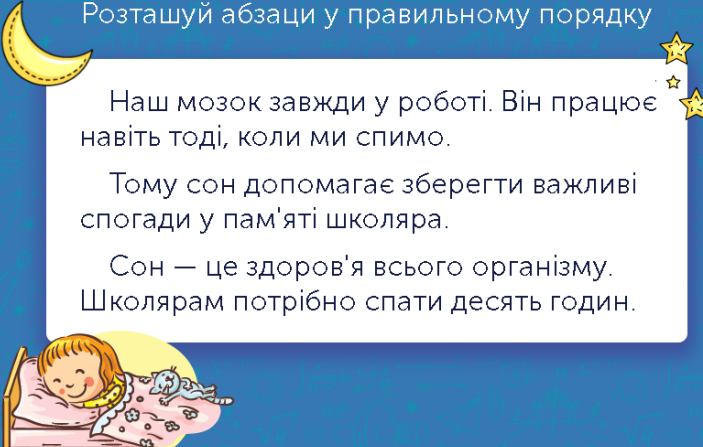
- *Інтерактивна вправа* (<https://learning.ua/mova/tretii-klas/vidnovliuiemo-tekst>)

Розташуй абзаци у правильному порядку

Наш мозок завжди у роботі. Він працює навіть тоді, коли ми спимо.

Тому сон допомагає зберегти важливі спогади у пам'яті школяра.

Сон — це здоров'я всього організму. Школярам потрібно спати десять годин.

- *Вправа «Мікрофон»*
- Що ви знаєте про велосипед?
- У скільки років дітям можна їздити на велосипеді по дорозі?
- *Створення малюнку «Велосипед майбутнього»*

VII. Домашнє завдання.

Скласти і записати одне правило поведінки велосипедиста на дорозі.

VIII. Підведення підсумків.

- Які знання ви покладете в рюкзачок?

- Над чим ви задумаєтеся?

Яка інформація, отримана на уроці, на вашу думку, є

Тема: Складання твору-опису на основі власних спостережень «Айстра».

Вимова і правопис слова айстра.

Мета:

- розвивати зв'язне мовлення учнів;
- розвивати мовлення учнів;
- формування ключових компетентностей;
- розвивати спостережливість, уважність, старанність, фонетичний слух;
- виховувати любов до рідної мови, пробудження інтересу до знань, до навчання, до природи.

Обладнання: Підручник «Українська мова та читання» Кравцова Н., Придаток О., Романова В. (2020 рік), презентація, відео

Тип уроку: Урок вивчення нового матеріалу

Хід уроку

I. Організаційний момент

**Любі діти! Добрий день!
Зичу праці і пісень.
А ще, друзі, всім бажаю
Сил, натхнення
на весь день!
Добрий день!**

Добрий день!

II. Мотивація навчальної діяльності

1. Вправа «Вітання»

Хто прийшов із гарним настроєм — рукою махніть.

Хто чує мене — головою кивніть.

Хто бачить мене — прошу, оком моргніть.

Хто найвеселіший — ви всім усміхніться.

- Пропоную ваші увазі загадки.

2. Загадки

*Я на сонце дуже схожа —
золотиста, ніжна, гожа.*

*Я щоранку розквітаю,
промінцями всіх вітаю.*

Відгадати всім не важко.

Що за квітка я? **Ромашка**

Ще в долині сніг біліє,
юна ж квіточка синіє.
З проталини на горбочку
визира блакитне очко.
Як розкрилася вона —
значить, вже прийшла весна. **Пролісок**

Виростає з цибулини,
різні має він відтінки.
Сам поважний, наче пан,
із чужих країв — **Тюльпан**

Що за квіточка пахуча,
дуже гарна та колюча,
рвать себе не дозволяє,
колючками всіх лякає? **Троянда**

- Дітки, скажіть ,будь ласка, а які квіти можна побачити восени?
(чорнобривці, верес, жоржини)

III. Актуалізація опорних знань

- Давайте з вами розгадаємо ребус та дізнаємось про ще одну осінню квітку.

ай	„		,		’	айстра
74. Вправа «Квест».		 5 3	 1 2 3 4			

IV. Повідомлення теми і мети уроку

- Так, це квітка айстра. Айстри – це осінні квіти, які цвітуть у вересні. Їх назва у перекладі з давньогрецької означає зірка. Дійсно, ця квітка схожа на зірку з багатьма променями, які розходяться в усі боки.

Квітки айстри бувають різного розміру та кольорів: білого, рожевого, бордового, фіолетового. Пелюстки в один або два ряди оточують яскраво-жовту серцевину. Листя в айстр зазвичай зеленого кольору, тоненькі, з гарними фігурними краями. Ці невисокі квіти ростуть на багатьох клумбах нашого селища.

Квітка айстра є символом скромності та чарівності. У Китаї ця рослина вважається символом жіночої краси та елегантності. А у нашій країні ці квіти ще й символ першого вересня. Кожного року восени школярі дарують вчителям букети з айстр.

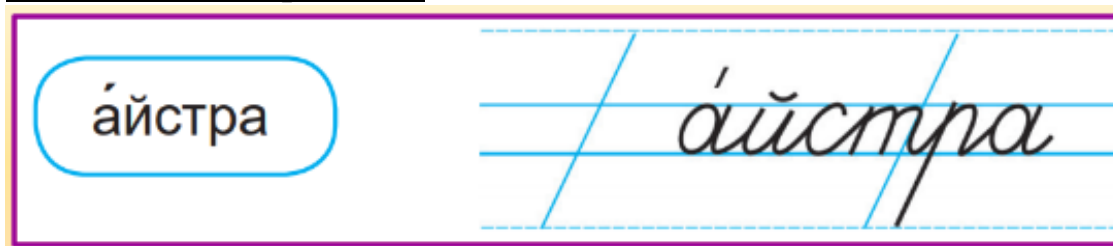

- Сьогодні ми з вами складемо твір-опис чарівної квітки айстри.
- Але перед тим, як приступити до роботи, ми з вами дамо трішки відпочити нашим оченяткам.

2. Гімнастика для очей (відео)

V. Колективна підготовча робота

1. Словникова скарбничка

- Відкрийте, будь ласка, свої зошити та запишіть сьогоднішнє число, класна робота.

- З нового рядка запишіть каліграфічно слово «айстра» та поставте наголос.

2. Робота з підручником

75. 1. Виконайте завдання на вибір

- Позмагайтеся, хто утворить довший ланцюжок прикметників, які описують айстру.

Айстра (яка?) ніжна, ..., ...

- Позмагайтеся, хто утворить довший ланцюжок дієслів, які називають дії, що виконує айстра:

Айстра (що робить?) росте, квітне, ...

- Оберіть один із варіантів завдань та виконайте його. Після завершення часу (1 хвилина) перевіримо, хто ж зміг утворити найдовший ланцюжок прикметників/дієслів.
- + Айстра (яка?) ніжна, яскрава, красива, запашна, пахуча, осіння, рожева, фіолетова, жовта, біла.
- + Айстра (що робить?) росте, квітне, чарує, приваблює, манить, радує, милує, розпускається, пахне, цвіте, дивує, зачаровує.
- Прочитайте вірш Володимира Гаптаря. (ст.27, вправа 75)

2. Прочитай вірш Володимира Гаптара. Чи подобаються тобі айстри? Якого ще кольору вони бувають?

Ну ось і літо золоте
сховалось за дощами.
Лиш айстра у саду цвіте
ясним вогнем прощальним.
Коли ж морози загудуть,
завіють сніговії,
то світлу айстру у саду
зірвати не посміють.

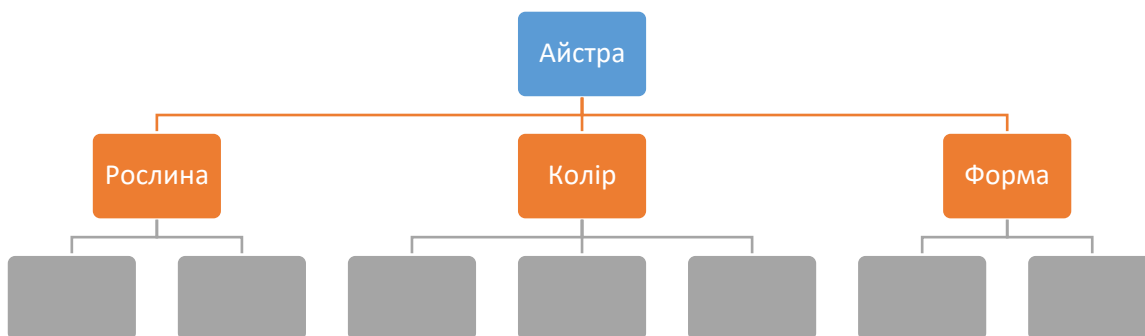

- Коли відбувалися події?
- Я можу помилитися, але, здається, айстра цвіте до морозів?
- Чому автор вживає словосполучення цвіте ясним вогнем прощальним?
- Розкажіть, якими ви уявляєте айстри.
- Чи подобаються авторові айстри?

VI. Фізкультхвилинка (відео)

VII. Закріплення вивченого матеріалу

- 1. Давайте разом складемо кластер, який нам потім допоможе у написанні твору про айстру.

- Ми вже знаємо достатньо інформації про айстру і тому можемо приступити до написання твору за планом.
- А перш ніж почнемо роботу над твором, давайте пригадаємо, що таке твір-опис.

Твір-опис — твір, у якому описано ознаки, властивості, якості особи, предмета або явища.

76. За поданим планом склади і напиши твір про айстру. Скажи, чим тобі подобається власний твір.

1. Коли ти бачив / бачила айстру?
2. Де росте квітка?
3. Яка заввишки ця рослина?
4. Які листки в айстри?
5. Якого кольору квітка?
6. На що схожа айстра?
7. Як ти ставишся до цих квітів?

2. Вправа «Крісло автора»

- Читання складених творів.

VIII. Підведення підсумків. Рефлексія

- Давайте наповнимо наш рюкзачок знаннями, які ми отримали на уроці.
- Про що ми говорили на уроці?
- Що цікавого і нового ви дізналися?
- Над чим ви замислились?

Тема: Складання розповіді за планом та власними спостереженнями.

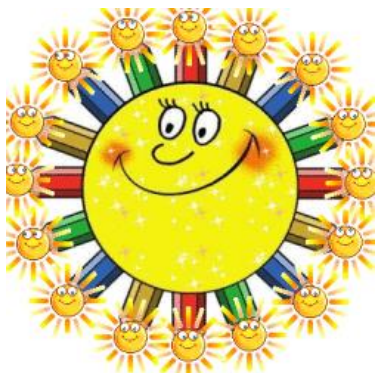
Мета:

- розвивати зв'язне мовлення учнів;
- розвивати мовлення учнів;
- формування ключових компетентностей;
- розвивати спостережливість, уважність, старанність, фонетичний слух;
- виховувати любов до рідної мови, пробудження інтересу до знань, до навчання, до природи.

Обладнання: Підручник «Українська мова та читання» Кравцова Н., Придаток О., Романова В. (2020 рік), презентація, відео, інтерактивна вправа

Хід уроку:

I. Організаційний момент

Тільки сонечко зійде,
зазирне в вікно світанок,
до вікна ми підійдем
і промовим: «Добрий ранок!»
Доброго дня вам, любі малята,
хлопчики милі мої і дівчата.
Щирою посмішкою я вас вітаю,
доброго настрою на весь день бажаю.

II. Мотивація навчальної діяльності

Вправа «Хочу бути»

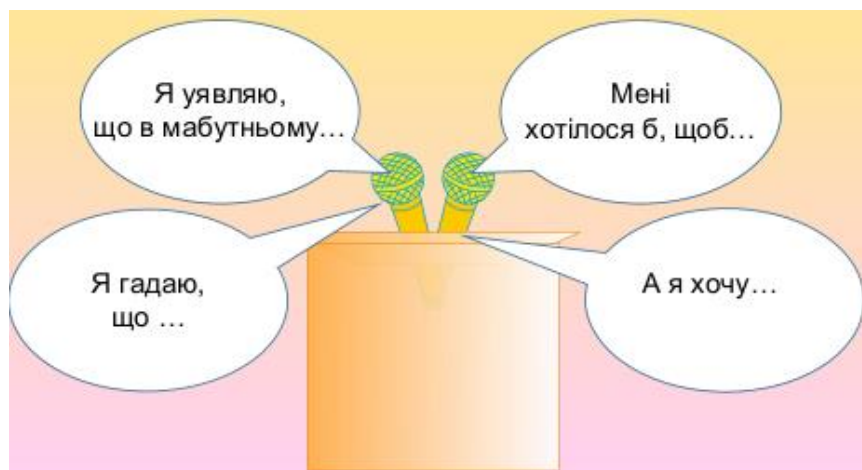
розумний, слухняний, чесний, балуваний, нечемний,
спокійний, наполегливий, крикливий, неслухняний, веселий,
допомагати іншим, неуважний, старанний, неохайний,
доброзичливий, вихований, галасливий, сумний

III. Актуалізація опорних знань

- Гра «Упіймай слово»
- Оплесками упіймати назву побутової техніки

Тарілка пральна машина **міксер** чашка
мікрохвильова піч **телевізор** підручник **місяць**
ліжка **холодильник** жоржина **телефон** фен
праска **осінь** **стіл** **морозиво** **блендер** **кухонний**
комбайн

- *Вправа «Трибуна думок»*

- **Робота з підручником (с. 36)**

 100. 1. Розглянь малюнки. Поміркуй, якими приладами користувалися люди в давнину, а якими ми користуємося сьогодні.

- **Гра «Дешифрувальник»**

	а	б
1	е	л
2	к	т
3	р	и
4	у	а

Код. 1а, 1б, 1а, 2а, 2б, 3а, 3б, 2а, 4б

електрика

IV. Повідомлення теми уроку

- Сьогодні ми будемо складати розповідь за власними спостереженнями та планом.

V. Колективна підготовча робота

- **Словникова скарбничка**

еле́ктрика

еле́ктрика

- **Вправа «Поміркуй»**

- Давайте разом подумаємо та обговоримо, що може трапитись, якщо

зникне вся побутова техніка.

Якщо не буде холодильника, то ...

Якщо не буде мобільного телефона, то ...

Якщо не буде пылососа, то ...

Якщо не буде комп'ютера, то ...

Для чого потрібна побутова техніка?

- **Вправа «Продовж речення»**
- У нас на кухні є такі електроприлади:
- У моїй кімнаті є такі електроприлади:
- Я вже вмю користуватися ..., ..., ...

Вправа «Мікрофон»

Правила безпечної поведінки з електроприладами

- Не користуватися приладами без нагляду дорослих.
- Не залишати техніку, яка працює, без нагляду.
- Не слід електроприлади тримати ввімкненими тривалий час.
- Ніколи не торкатися електроприладів мокрими чи вологими руками.
- Закінчивши роботу, обов'язково треба перевірити, чи все вимкнено.
- Якщо при користуванні побутовою технікою виникли якісь проблеми, треба негайно повідомити про це дорослих.
- Обов'язково разом з батьками треба докладно вивчити інструкцію користування електроприладом.

- **Робота з підручником (с. 36-37)**

101. 1. Який електричний прилад, на вашу думку, найнеобхідніший? Обговоріть це питання із друзями. Під час обговорення використовуйте вислови.

Я гадаю, що ... . Ти впевнений / впевнена, що ... ?

А я думаю, що ... . Я погоджуюся / не погоджуюся з тим, що ... .

2. Від імені електричного приладу напиши розповідь за планом.

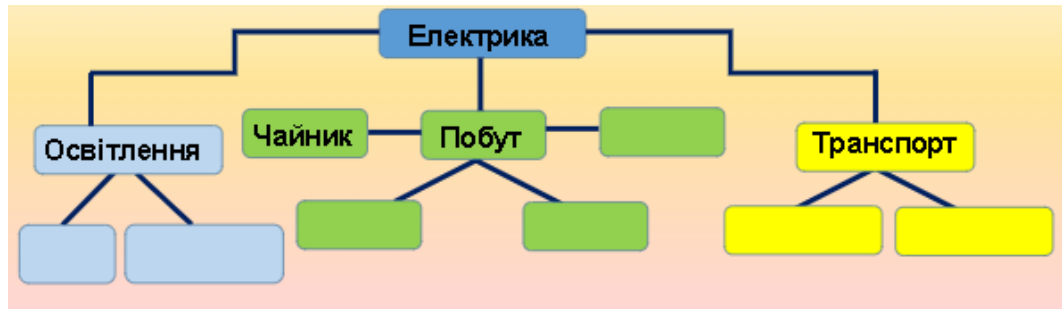
План

1. Я — необхідна річ у домі.
2. Мої добрі справи.
3. Я можу бути різним.

- **Фізкультхвилинка (відео)**

VI. Закріплення вивченого матеріалу

- **Вправа «Кластер»**

- Вправа «Яку слово заховалось?»

Електрика

А три тире
 ти кит крила
 те але катер
 ет так карти

- Вправа «Вчимося дискутувати»

Так	Проблема	Ні
	Чи потрібно дотримуватися правил безпечної поведінки з електроприладами?	
Висновок		

VII. Домашнє завдання.

VIII. Підведення підсумків.

 Це було дуже просто!

 Я це зробив / зробила.

 Я це робив / робила,
хоча були помилки.

 Я це робив / робила з
допомогою.

 Я хотів / хотіла це
робити, але не вдалося.

 Я не міг / не могла
виконати завдання.

Тема: Складання твору на задану тему. Вимова і правопис слів милосердний, вдячний.

Мета:

- навчити учнів складати твір за серією малюнків та кінцівкою; закріпити написання словникових слів милосердний, вдячний;
- розвивати спостережливість, уважність, старанність, фонетичний слух;
- виховувати милосердність та вдячність, любов до рідної мови, пробуджувати інтерес до знань.

Обладнання: Підручник «Українська мова та читання» Кравцова Н., Придаток О., Романова В. (2020 рік), презентація, відео, інтерактивна вправа

Хід уроку:**I. Організаційний момент**

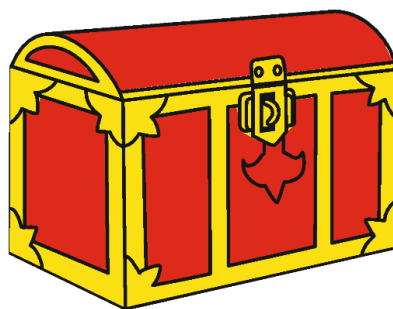
Добрий день, дорогі друзі!
 Добрий день!
 На вас чекає гарний день.
 Бачу, всі веселі і здорові
 До уроку всі готові!

II. Мотивація навчальної діяльності**Вправа «Очікування»****III. Актуалізація опорних знань**

1. Вправа «Мої добрі справи»

2. Вправа «Чарівна скринька»

Прибирати в кімнаті.

Мити посуд.

Ображати когось.

Майструвати годівнички.

Провідувати хворого товариша.

Розпалювати багаття в лісі.

Пригощати гостинцями рідних.

3. Робота з підручником (впр.121, ст. 43)

121. 1. Гра «Дешифрувальник». Розшифруй будь-яке слово.

	а	б	в	г	д
1	в	л	й	о	р
2	д	м	и	с	е
3	я	ч	н	е	і

Код 1. 1а, 2а, 3а, 3б, 3в, 2в, 1в.

Код 2. 2б, 2в, 1б, 1г, 2г, 2д, 1д, 2а, 3в, 2в, 1в.

Вдячний

Милосердний

IV. Повідомлення теми уроку

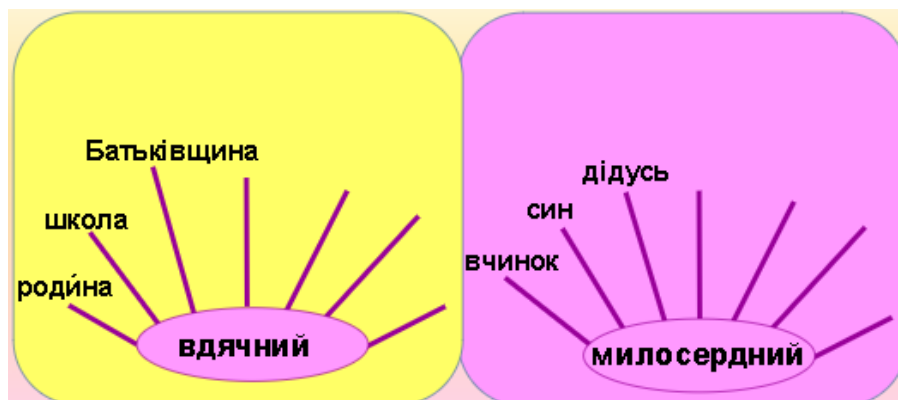
- Сьогодні на уроці ми з вами спробуємо скласти твір. Тому, нужбо до роботи.

V. Колективна підготовча робота

- Словникова скарбничка

- Асоціативний куш

- Робота з підручником (впр. 122, ст. 43-44)

122. 1. Прочитайте уривок із казки Ольги Зубер. Як ви гадаєте, кого з героїв можна назвати вдячним, а кого — милосердним? Чому?

Лютя зима замела в лісі мишачу нірку під сосною.

Посиділа голодна Мишка, взяла санки та й подалася до Ведмедя просити зерняток. Злий вітер стежку снігом замітає, мороз їй щічки хапає. Геть знесилена добралася до Ведмедя, попросила їсти. Пожалів клишоногий сіреньку, поскладав на санки гостинці та й відвіз її до нірки під сосною. Зраділа Мишка.

Наступного дня напекла смачних пиріжків і на знак вдячності пригостила Ведмедя за його милосердя.

- 2. Добери з поданих заголовків найбільш вдалий. Поясни вибір.

- Щедрий Ведмідь і вдячна Мишка.
- Милосердний Ведмідь і вдячна Мишка.
- Справжні друзі.

- Робота з підручником (впр.123, ст.44)

- 123.** 1. Пригадай ситуацію, коли:
- ти проявив / проявила милосердя;
  - до тебе проявили милосердя;
  - ти був вдячним / вдячною;
  - тобі були вдячні за послугу.
2. Склади розповідь «Чи потрібні в сучасному житті вдячність / милосердя?» За потреби використовуй слова для довідки.

Слова для довідки: мені довелося, я був / була вражений / вражена, на мою думку, я вирішив / вирішила, я допоміг / допомогла, приємно.

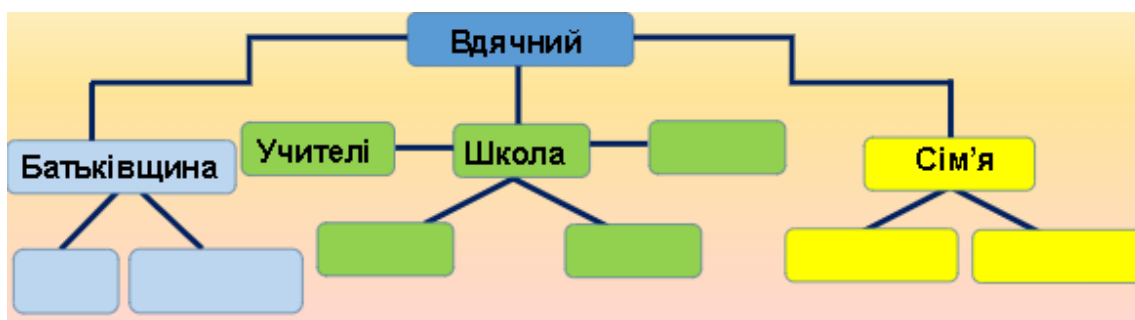

3. Запишіть свої розповіді на окремих аркушах. На їх основі створіть книжку.

VI. Фізкультхвилинка (відео)

VII. Закріплення вивченого матеріалу

- Вправа «Кластер»

VII. Домашнє завдання.

VIII. Підведення підсумків.

Вправа «ПЛЮС-МІНУС-ЦІКАВО»

Плюс	Мінус	Цікаво

Додаток В

Приклади робіт учнів

Класна робота
Велосипед велосипед велосипед
Мрії збуваються
Якось приснився велосипедарю
сон. Казалося йому, що купили
його для дівчини. Одного разу
так і сталося. Прийшли до
магазину мама й тато,
Вони купили велосипед для
свої дочки на день народження.
Содріма була дуже рада коза

Синдром дитячої історії
Далішнєробота

Одного разу мені дове-
лося бачити як двох малю-
нких каменят замирили
в коробці завалившись. Я
був вражений, що люди
можуть так вчинити.

Каменята були габаритні і
намазані. Я вирішив допо-
могти знайти родичів для

жильці. Разом з матюком надру-
куванням пошени і розвіси-
ли їх. А поки ми кожного
дня розували маленьких
хвостиків. Коли їх нарис-
ти закінчили, я був дуже ра-
дий, що зліва доплатили ко-

Буджівка

Камсь я помітив,

що у басейні

тоне Буджівка.

Мені стало її дуже

шкода, хоть вона

і дивно камиль.

Я взяв гілку

і дістав її.

Це було вистку, ми приби-
 рами в нащалу каранті
 і знайшли новорозданого
 коня свого мамі пора
 не був туди ми виріш
 ми братувати його. Нам
 це вдалося-тепер вона живе
 у мамі бабусі з дідусями.

Якоб гуляючи з татами,
 ми зустріли півка який,
 на мою думку, забрав.
 Ми вирішили дати об'яву
 в інтернеті, і таким чином,
 повернувся додому.

Добрий день Меті звати Саша
Я учень 3-А класу. Хочу
звернутися до голови Семі-
нської ради, з такою пропо-
зицією. Я б хотів встано-
вити пам'ятник в центрі
Широкого. Пам'ятник каю-
ску — пшениці. Я вважаю
що колосок це знак родючо-
сті та хлібу, який опищує
нашу країну Україну. Так
як в Україні сама родюча
земля на світі. Тому пам'я-
тник каюску — пшениці це
дуже гарний та значущий
монумент для нас.

♥ Одного разу, мені довелося
 піклуватися про бляку, яка
 ♥ випадала з шийки. І її содува
 ло та домагаюся. Потім
 ♥ ми відлучили її до ласки
 Но-лого думку, вона була
 вгамна мені

Двоцукать гел-эте вярства
 Класна робота
 Велосетет, велосетет, велосипе-
 тет, велосетет.
 Мрії збуваються
 Якось пришиває веледпету.

сон. Доснилося сниться, що купили
ми його для дівчинки. Одного
разу так і сталося. Пришли
ми до магазину тато і мама.
Вони купили велосипедика для
своїї дочки на день народження.
Сестрічка була дуже рада
подарунку. Вони навіть мріяли
про велосипед.

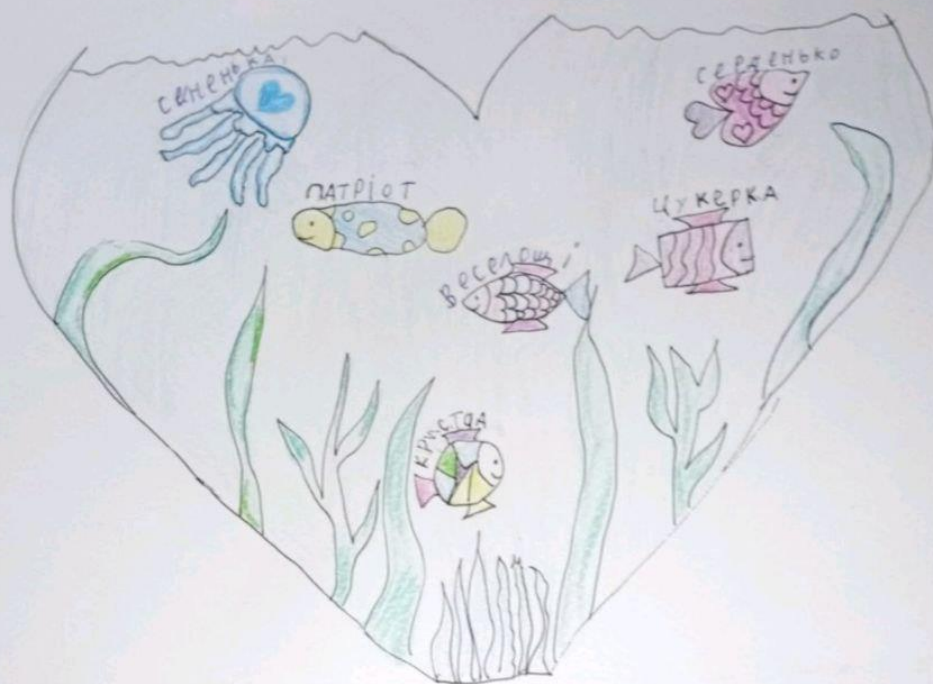

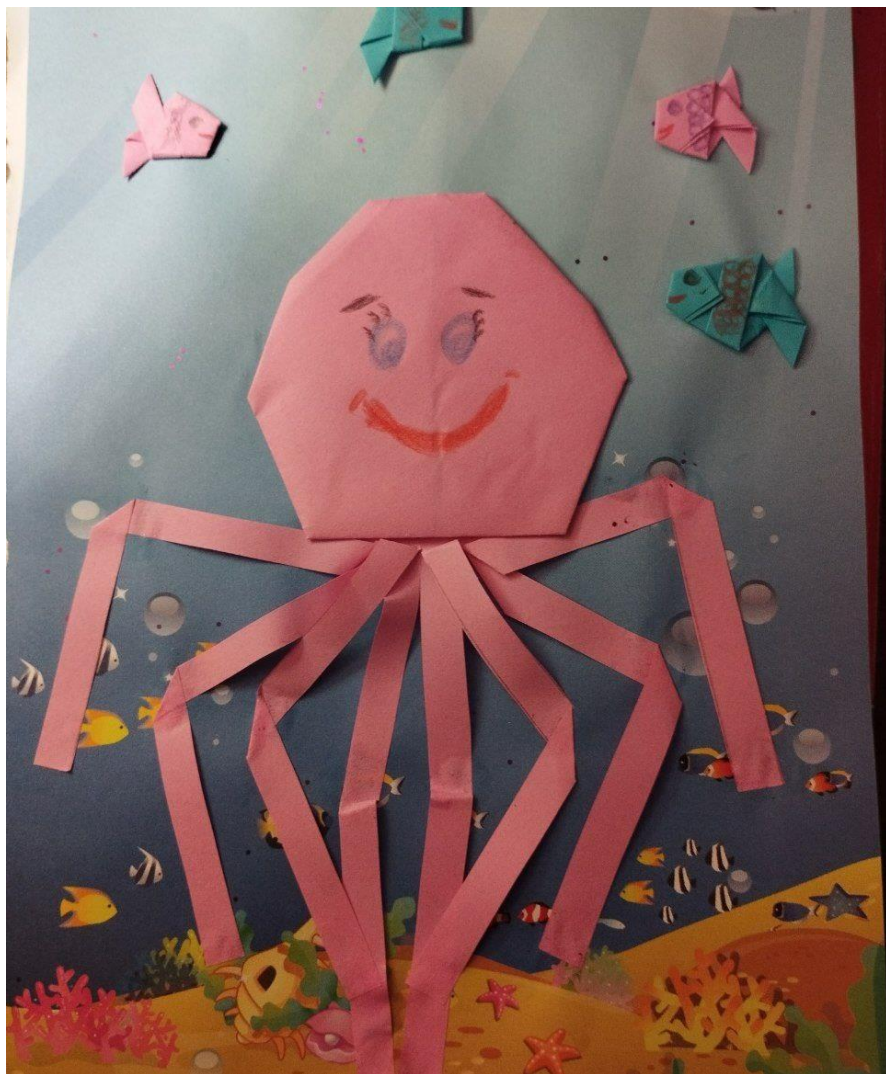

Це незвичайний акваріум з незвичайними рибками. Він у формі серця. В ньому живе 5-рибок і 1-медуза. В кожного з них своє ім'я, та всі вони різних кольорів.

Додаток Г

Анкетування для вчителів

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeQaVB91TDCiMBdxjCU_nPQLnJp_yk7nqn_1DmwsYebPyQVU8Q/viewform?usp=sf_link

Стаж роботи

18

Які конкретні методичні засоби ви використовуєте для сприяння творчому розвитку учнів?

Творче списування, складання твору за поданим початком, складання твору за сюжетними малюнками

Чи зазначаєте ви успіхи учнів у творчих завданнях на уроках зв'язного мовлення?

Так. Оцінюю думку учня відразу, підкреслюючи її оригінальність та важливість.

Які конкретні вправи або завдання ви вважаєте найефективнішими для розвитку творчості учнів?

Творчі списування
Творчі диктанти
Твори-мініатюри за опорними словами
Твори за поданим початком або кінцем

Які додаткові ресурси або підтримка вам потрібні для ефективного розвитку творчості молодших школярів на уроках зв'язного мовлення?

Інтернет ресурси, технічні засоби, опорні схеми

Стаж роботи

4

Які конкретні методичні засоби ви використовуєте для сприяння творчому розвитку учнів?

Рольові ігри
Надаю можливість учням самостійно досліджувати певну тему і виконувати проєкти

Чи зазначаєте ви успіхи учнів у творчих завданнях на уроках зв'язного мовлення?

В основному сприяю учнів до самоцінки своєї творчості. Також сприяю участі учнів у позашкільних творчих проєктах та конкурсах.

Які конкретні вправи або завдання ви вважаєте найефективнішими для розвитку творчості учнів?

За допомогою міжпредметних зв'язків розвиваю творчість учнів. Також залучаю до рольових ігор та креативного письма.

Які додаткові ресурси або підтримка вам потрібні для ефективного розвитку творчості молодших школярів на уроках зв'язного мовлення?

Комп'ютер, інтернет ресурси, картки із завданнями.

Стаж роботи

1

Які конкретні методичні засоби ви використовуєте для сприяння творчому розвитку учнів?

Для сприяння творчому розвитку учнів я використовую такі методичні засоби як: метод проектів, мозковий штурм, створення малюнків до прочитаних творів, складання віршів до поданої теми.

Чи зазначаєте ви успіхи учнів у творчих завданнях на уроках зв'язного мовлення?

Надаю конструктивний відгук під час роботи над творчими завданнями, збираю творчі роботи до портфоліо учнів для можливості оцінити прогрес та розвиток у творчій діяльності учнів.

Які конкретні вправи або завдання ви вважаєте найефективнішими для розвитку творчості учнів?

Використовую такі вправи "Що якщо...?" (Наприклад, "Що, якщо змінити кінець цієї історії?"), також мистецькі вправи, коли потрібно намалювати, або зліпити персонажів твору, рольові ігри.

Які додаткові ресурси або підтримка вам потрібні для ефективного розвитку творчості молодших школярів на уроках зв'язного мовлення?

Використовую додатки та програми для розвитку творчості, дитячу літературу, казки та вірші (які можуть надихнути на творчість та розвиток мовлення дітей).